Al Lamm

NIVERENN 91
Meurzh-Ebrel 1962

KONTADENNOU AN AMZER-VREMAN

(11 kontadenn) 4,60 L. N.

P. BODENAN, Stang ar C'hoad, Kerfeunteun

(Finistère) — C.C.P. 212-23 Rennes

AR FEST-NOZ

gant

Youenn OLIER

kontadennoù (208 paj.)

Priz ..... 8,50 L. N.

AL LIAMM

NIVERENN 91

Meurzh - Ebrel 1962

18vet Bloavezh

TAOLENN

Skub-Delioù, gant **Angela Duval** 81

Toupl, gant **Yeun ar Gow** 82

Etiam Peccata, gant **Didrouz** 88

An Gartenn-anv,
gant **Reun Menez-Keldreg** 104

Kazh ha logodenn (kendalc'h)
gant **Jarl Priel** 116

Dielloù evit Istor ar Vro, gant **B...** . .. 140

Notennoù 144

Pajenn ar re Yaouank 151

Pep gwir miret strizh

SKUB-DELIOU

gant

Angela DUVAL

Embannet eo bet ar varzhoneg-mañ evit ar wech kentañ war AR BED KELTIEK renet gant Roparz Hemon. Hec'h adembann a reomp amañ evit diskouez war un dro talvoudegezh ar gelaouennig miziek-se hag hini an oberour hag a zo ur goueriadez a Vro-Dreger.

Krog int d' en em ziwiskañ,
Ar gwez-derv.
Emaint o vont da gousket.
Stumm skuizh o devoa
Ur pennad 'zo,
Ha morlivet o dremmoù.
Bremañ e wiskont o mantell noz.
An iliav glas paket en-dro d' o c'horf.

Taolet ' deus o dilhad a-stlabez
En-dro dezho.
Ne reont ken a fed outo,
Rak lakaet o deus ober reoù nevez
A-benn ma tihunint adarre
En Nevez-Amzer.

An derv-gwenn avat, 'm eus aon,
A zo gwall zivi !
Manet int kousket dilhad ha tout.

1-12-61.

TOUPLE

gant

Yeun AR GOW

Dibaot-bras eo ar re a chom bev an eñvor anezho hanterkant vloaz, ha nebeutoc'h zoken, war o lerc'h, daoust dezho da vezañ bet anavezet mat gant an holl ha brudet en o zouezh. Ur c'halz eus o c'hempredidi a vez bet tremenet d' o zro hag ar rummadoù nevez, da heul o digasted hag ar fae a reont peurliesañ war gement na vez ket eus o amzer, a ankoua buan ar pezh o devez bet klevet gant ar re gozh.

Eus an hini a gomzin amañ, koulskoude, e virer c'hoazh ar soñj en e barrez, kentoc'h, moarvat, en abeg d' e zoareoù iskis a-walc'h ha d' ar brezhoneg fentus a veze gantañ, eget d' e vadelezh ouzh an holl, ar beorien da gentañ, ha d' ar vrud kaer a rede diwar e benn e-touez e genvroiz. Un den souezhus e oa, e gwirionez, eus ar seurt na gaver ket kalz a-hed ur gantved, unan eus ar re-se a vez, hervez hor lavar-ni, *hadet stank hag a ziwan rouez.*

Hag hirio an deiz, e vez anv lies gwech gant bugale ha bugale-vihan ar re hen anavezas hag her c'haras, eus an hini o devoa lesanvet *Touple* hervez e stumm da zistagañ « Double ! » a oa e douadell, pe e c'her da sakreal, a zeue gantañ dalc'hmat gant an taol-mouezh war ar silabenn ziwezhañ.

E derez an noblañs en devoa ar renk a gont an Touple-se, eus e wir anv Herri-Aleksander-Jozeb de Legge, ganet e Roazhon, d' an 21 a viz Mezheven 1833, a ouenn tudjentil saoz diazezet e Breizh abaoe kantvedoù.

Soñj am eus c'hoazh, d' ar mare ma tarempreden Kerrioù, tregont vloaz 'zo, evit aferioù ar verc'h-kaer, da vezañ gwelet, en istribilh ouzh moger sal-labour ar c'hastell nevez a lakaas

homañ sevel eno diwezhatoc'h, un tokarn plat letanant goaferien hag ur c'hepi ofiser *mobiled,* a oa bet, gwechall, da *aotrou ar maner,* evel ma raed outañ d' an ampoent na oa nemet tri aotrou er barrez, heñ, ar person hag an noter.

Ur gwall varc'heger e oa bet Touple en e yaouankiz hag ur rejimant goaferien eo a zibabas evit ober e amzer servij. War a seblant, evelato, ne blije ket dezhañ nemeur ar vicher soudard, rak he dilezel a reas evit en em ouestlañ d' ar studioù medisinerezh. Degemeret da « ofiser a yec'hed », e tivizas chom da vevañ e Kerrioù hag e lakaas e breder da ober, evit bennozh Doue, war-dro ar glañvourien baour hag ezhommek, er barrez tudet stank ha niverus enni an dud dizanvez.

Er bloaz 1863, e rannas ar c'hont Loeiz de Legge, e dad, e zanvez etre Herri hag e zaou vab all. Evit e lod en devoe Touple, ouzhpenn ar maner ha koad bras Kerrioù, atantoù Kerrioù-Uhelañ, Kerrioù-Izelañ, ar Maezkennoù, Ti-Born, Kerligaon, ar Voulc'henn, Keralan ha Kerflouz-Izelañ gant e lec'h-kêr a Gergaradeg, holl e parrez Goezeg ha dindano a-gevret, un dachenn a bevar c'hant devezh-arat pe war-dro. En ur gornblegenn eus ar Stêr-Aon, ardraoñ ganti betek ar ribl, emañ ar maner, gant darn eus an douaroù emaon o paouez menegiñ hag ar c'hoad bras a wasked bepred, dindan e wez, ur steudad taolioù-maen kozh-douar, lakaet penn-oc'h-penn war un hed a eizh troatad ha daou-ugent, anvet « Gwele ar Roñfl » gant tud ar vro. Sioul eo al lec'h, hanter gelc'hiet gant doureier teñval ar stêr ha gwaskedet diouzh an avelioù uhel ha re an hanternoz gant torgennoù maner ar Vuzid ha rozioù serz ha koadet Marroz, e Pleiben, ha stank ennañ ar jiboes a bep seurt, klujiri, konikled, gedon ha kefeleged. Ha war ar begad douar dudius-se, e-touez kouerien vat hag eeun en em stagas outo, eo e tigasas gantañ da vevañ Nathalie Le Riche de Breulpont, ar Vreizh-Uheladez en devoa dibabet da bried.

Er bloaz 1870, e kavomp ar c'hont Herri o vrezelañ e kêr Bariz, lakaet ar seziz warni gant ar Brusianed. Komandant e oa war batailhon *mobiled* Penn-ar-Bed, a vrudas, dre Vro-C'hall a-bezh, nerzh-kalon dispont ar Vretoned.

D' an 31 a viz Here eus ar bloaz-se, da deir eur goude kreisteiz, e oa en em vodet e Ti-Kêr Pariz, izili Gouarnamant Dibad an Difenn Broadel, en o zouez ar jeneraled Trochu hag ar Flô. A-greiz-holl e tilammas warno un engroez tud

dirollet ha drouklaouen a glaske o diskarañ da lakaat en o lec'h tud eus o dorn. Dizale ec'h en em gavas eno an dispac'her Flourens e penn tennataerien komunour Belleville da gemenn en devoa savet ur gouarnamant nevez gant skoazell e genseurt Blanqui hag un nebeud re all eus ar pal pellañ. Da c'houde e tigouezas Blanqui gwisket evel ur bourc'hiz hag ur c'habell komandant war e benn, hag e voe dalc'het pennoù ar gouarnamant diskaret da brizonidi pe gentoc'h, da ouestloù, gant aon e teujed da noazout ouzh ar re a lame o c'harg diganto. E-keit-se end-eeun e oa en em zastumet en-dro d' an Ti-Kêr batailhonoù eus ar Gward Broadel na ouie ket ar re-mañ hag-eñ edont a-du ganto pe a-enep dezho. Diwezhatoc'h e voe gouezet e oa an darn vrasañ tuet d' ar vistri nevez.

Pa glevas ar c'homandant de Legge anv eus ar reuz a oa en Ti-Kêr, ec'h en em gave neuze, gant e soudarded, er c'hazarn a zouge, betek an darvoudoù c'hoarvezet e Sedan anv Napoleon. Kerkent, e penn e vatailhon, e kerzhas ac'hano d' an Ti-Kêr, dre un hent dindan-zouar a oa etre ar c'hazarn hag hemañ. O tiwall an hent, e kavas soudarded eus ar Gward Broadel a lakaas dizarmañ diouzhtu. Neuze e vodas e baotred en-dro d' an Ti-Kêr d' en em aozañ evit an arsailh. Hogen, o c'houzout e oant kelc'hiet gant ar Vretoned, e kasas an dispac'herien ur c'hannad, gant ar jeneral Flô, ministr ar brezel er gouarnamant diskaret, d' o c'havout. Hemañ, o komz outo e brezhoneg, o aspedas da chom hep tennañ, anez e vije lazhet raktal ar brizonidi a oa e dalc'h ar gomunourien.

Daoust da se, hogen hep tennañ, e kemeras ar c'homandant de Legge hag e vatailhon an Ti-Kêr, o tieubiñ izili gouarnamant an Difenn Broadel hag o skarzhañ kuit Flourens, Blanqui ha paotred ar baniel ruz. Evel-se eo e voe saveteet an urzh vat e Pariz, hervez ul levrig savet er bloaz 1870, gant un oberour dizanv, dindan an talbenn « La nuit du 31 Octobre 1870 », hag embannet gant ti-moulerezh Lefebre, passage du Caire, e Pariz.

Hervez Goezegiz, avat, n' eo ket tre evel-se e tremenas an traoù. Pa ouezas de Legge, emezo, e oa bec'h en Ti-Kêr, e tiredas betek ennañ, gant batailhon Kastellin, dre ganolioù-skarzh kleuzet dindan kêr-Bariz. P' en em gavas er pal, e zilhad goloet a fank hag a loustoni, e tiskouezas an dispac'herien d' e soudarded, ken lous ha mastaret hag heñ, hag e

c'hourc'hemennas dezho, taer ha kalet e vouezh : « Ha ma fichont (fiñvont), touple ! ar baionetezoù en o c'hof ! ». Ne reas nep komunour an neuz d' en em zifenn hag e voent taolet holl er-maez.

War-lerc'h an taol kaer-se e tiskouezas ar jeneral Trochu e anaoudegezh-vat d' ar c'homandant de Legge o reiñ dezhañ e varc'h emgann e prof. War a glevis gant va mamm-gaer, marv tri bloaz 'zo (Doue d' he fardono !) e vevas al loen, a rae outañ tud ar barrez « Marc'h gwenn an Aotrou » betek ar bloaz 1900. Ur vuhez hag ur gozhni eürus en devoe e Kerrioù, e-lec'h ma veze bepred leun e rastell hag e laouer ha didorr e labour, p' her laosked bemdez, a-hed an deiz, da beuriñ letonennoù tener kloz ar maner.

War-lerc'h ar brezel e tistroas Touple d' ar gêr hag ec'h en em roas adarre d' e vuhez diagent, o taremprediñ hag o kenteliañ e verourien hag e amezeien, o chaseal gant e vignoned hag oc'h ober war-dro an dud klañv. Brokus e oa ouzh ar beorien hag hini anezho ne astennas morse e zorn dezhañ en aner.

Un deiz, en amzer an Urzh Poellek, pe an « Ordre Moral », e voe anvet da vaer Goezeg gant Mac-Mahon. O tistreiñ, war varc'h, eus bourc'h Pleiben, e tegouezhas war an hent bras, dirak Kroaz-an-Dreverz, gant ar maer a oa neuze e karg, Roue Kelvi, unan eus brasañ koulhejen ar barrez. Hag heñ da lavarout dezhañ, gant un tammig lorc'h ennañ : « He ! me ar maer bremañ, touple ! ». Fuc'het e voe ar Roue ha, diwar neuze, e voe torret an darempredoù etre Kelvi ha Kerrioù. Met daoust d' al levezon o devoa enni ar berc'hened pinvidik, e chomas an aotrou de Legge maer ar barrez betek e varv.

Evel maer e rae Touple e-unan embannoù an ti-kêr, bep sul, war sichenn kroaz ar vered, ha kement-se e brezhoneg hepken, evel just. O ! en ur brezhoneg dister, avat, rak ne oa ket « maout » warnañ, daoust ha ma krede e oa ken barrek d' her c'homz ha ne vern pe hini eus Goezegiz, ar pezh a roe tro d' ar re-mañ d' e c'hoapaat kenetrezo. N' o dije ket, evelkent, kredet kavout abeg dirazañ en e gomzoù gant nec'h d' e feukañ, pa oa ken troet ganto ha ken hegarat en o c'heñver.

Setu amañ, da skouer, pa veze meneg eus al labourioù aner da ober war an hentoù, penaos e roe an dra da c'houzout da dud ar barrez :

« *'Vit an devezhioù-hent ar zûn kentañ, re ar Gwirioù, ur karr ; re Lanvegen, daou karr ; re Kelvi, tri karr. 'Tre Kroaz Bouzioù hag ar Reun, 'mañ al labour. Bonjour.* »

Da lavarout eo : « Evit an dervezhioù hent a zo da ober a-benn ar sizhun a zeu, e tleo reiñ : re ar Gwirioù, ur c'harr, re Lanvegen, daou garr, ha re Gelvi, tri c'harr ».

Hag e daol-mouezh ivez, heñvel-mik ouzh hini ar galleg, a oa ken fentus da glevout ma lakae an holl da vousc'hoarzhin.

Ur wechad e reas ar c'hemenn-mañ, war-lerc'h an oferennbred : « *'Benn disul e Kerrioù 'zo leur-nevez : tri sonar, tri parrikenn chistr, krampouzh ha krampouzh all* ».

Ne vern pegen iskis e oa ar bomm-se e komprenas Goezegiz e oant pedet, gant an aotrou, d' ul leur-nevez, e Kerrioù, hag e vije eno tri soner d' o lakaat da zañsal, teir barrikennad chistr da evañ ha krampouezh ed-du ha re winizh da zebriñ.

Fougeet da vezañ Breizh-Izelad ha, war e veno, da c'houzout komz evel e genvroiz, e tismegañse ar re na ouient ket brezhoneg. Ur c'henderv, o tougen an hevelep anv gantañ, en devoa e Le Pertre, e-kichen Roazhon. Bewech ma 'z ae da welout ar c'har-se, ne c'helle ket en em virout da gomz brezhoneg ouzh e vevelien hag e vitizhien. Hag e lavare dezho, p' o gwele souezhet ouzh e glevout o komz ur yezh na intentent ket : « C'hwi Bretoned, touple ? N' eus ac'hanoc'h nemet kozh Gallaoued ! »

Un den devot e oa ar c'hont ha, bep sul ha da geñver pep gouel bras pe vihan, e teue d' an iliz. Un deiz, da geñver ar Rogasionoù, ne oa enni nep gwaz all nemetañ da zougen ar groaz arc'hant evit ar brosesion. Pedet e voe d' hen ober hag e pegas enni, a youl vat, da vont betek chapel ar Feuteunioù, a zo war-dro ul lev diouzh ar vourc'h. War e lerc'h e teue ar person hag ar c'hloc'her, o kanañ letanioù, hag un nebeud dousennadoù merc'hed, o pediñ. Hir eo ar grec'henn a ya da lein ar menez ha, tizh ganto evel boaz, e kerzhe an holl a-gammedoù bras. Morzet ha skuizh a zivrec'h, ne oa ket chalet an aotrou gant ar gwel kaer a zo ac'hano war stankenn ar Stêr Aon, en hanternoz d' ar menez ha tuchennoù an Edern a zo er c'hreisteiz dezhañ.

Ur c'hras a gavas ober un ehan er chapel, e-keit ha ma padas an oferenn. Da c'houde, avat, e rankas adarre, aet d' an eurvar gant e samm, distreiñ d' an iliz-parrez gant ar groaz a lakaas en he lec'h, ouzh spled an aoter vras. P' edo o tiskenn war an hent, gant diri vein ar vered, unan bennak o vont e-biou a c'houlennas outañ : « C'hwi, 'm eus aon, aotrou kont, an hini a zo bet er Feunteunioù gant ar groaz ? »

« *Ya, touple !* » emezañ, en ur sec'hañ c'hwezenn e dal gant e vouchouer. « *Un enor bras da gaouet, met pounner da zouget* ! »

Intañv e oa Touple hag oadet a eizh vloaz ha tri-ugent pa varvas en e vaner, d' an 3 a viz Genver 1902, o leuskel war e lerc'h ur mab hag ur verc'h. Keuz o devoe Goezegiz d' an oristal madelezhus-se a roe dudi dezho gant e vrezhoneg droch hag e zoareoù fentus.

ETIAM PECCATA ?

gant

DIDROUZ

Alies en em gave gant Anna chom a-sav e-kreiz he labourioù ; ehanañ 'rae neudenn he mennozioù pemdeziek da zibunañ en he spered, troc'het ma veze gant ar goulenn-mañ : daoust ha saveteet e c'hellfe bezañ ?

Keit all 'oa e oa bet lakaet e renk ar bec'herezed, keit all 'oa e oa en em roet d' ar pec'hed, ma tlefe bezañ bet bremañ kaledet en he stad fall. Gwir eo e oa deut d' en em voazañ ouzh he fec'hed, rak he fec'hed a oa Lewis, ar gwaz a veve ganti, he fried hervez lezenn ar stad, hogen gouzout a rae mat a-walc'h ne oa eñ, hervez lezenn Doue nemet he c'haredig : an den ne zispartio ket ar pezh en deus Doue unanet. Ha pebezh karedig e oa Lewis : un den divalo, her merzet he doa a-raok mont gantañ ; lorc'hus koulskoude, hag o kemer lorc'h en ur vaouezh a oa bet brav gwechall, met torret bremañ, daoust ma n' her gouie ket. Un den lezirek a-walc'h war e labour kivizer a lezfe a-gostez ma ne vefe ket hi aze o kennerzhañ anezhañ, un den dievezh, digizidik en e garantez, o kemer anezhi evel ma vez kemeret boued pe vraoued. O ya, ar re o doa aliet anezhi d' e lezel a-gostez e oa ar wirionez ganto. Met n' edont ket en he flas. Daoust d' an holl sioù a wele gant he daoulagad digorr ha didouell, e ouie e oant staget an eil ouzh egile. Lewis en doa ezhomm anezhi evit kennerzhañ e volontez, habaskaat e spered klañv, seveniñ youloù e gorf. Daoust hag e garout a rae ? En ur aberzhiñ he buhez evitañ eo e roe talvoudegezh d' he buhez. Hep ar garg-se ne vije bet netra nemet ur goloenn kaset digaset gant avelioù gaonac'h ar vuhez. Karantez ? Ya, ma'z eo karantez chom stag, daoust d' ar fallgaloniñ, d' an didouelladurioù, d' an euzh ha d' ar morc'hed, ouzh an hini en doa goulennet sikour diganti. Met, petra eo ar garantez ?

●

Bloavezhioù a-raok, he doa ar garantez en em ginniget dezhi, evit an dro gentañ, gant un dremm dudiusoc'h, ur mare riklet pell a oa en islonk an amzer, ken pell ma seblante bezañ un huñvre...

A-raok anavezout Konrad n' en doa gwaz ebet sellet outi da vat, n' o doa graet nemet c'hoari ganti. N' eo ket dre ma oa divalo, met he c'horf a oa manet evel hini ur verc'hig. Ar wazed a gemere plijadur o sellout ouzh he blev melen, he fri togn un disterañ, he c'horf start ha moan, he divesker tev ha kreñv evel re ur paotr. Ar re gozh dreist-holl a veze dedennet gant he freskder. Distreiñ a raent war he lerc'h, goulenn a raent ur pok diganti evel ma vez goulennet digant ur bugel. Ur minc'hoarzh, ur ger, ur pok ha kuit. He c'halon a domme ur pennadig, ha goude se ne sante nemet muioc'h yenijenn an digenvez.

Konrad a oa ur Poloniad katolik, harluet diouzh e vro gant ar Gomunisted en abeg d' e feiz. Kavet en doa repu e Bro-C'hall, hag e Pariz en doa kroget gant studioù saoznek hag e lakfe barrek da c'hounid e vuhez. Goulennet en doa bezañ digemeret en un tiegezh evit deskiñ ar yezh. Kerent Anna, tud a galon vat troet a-walc'h ouzh an estren, o doa kinniget ur gambr dezhañ.

Da gentañ, n' he doa ket Anna taolet muioc'h a evezh outañ eget ouzh n' eus forzh pe zivroad all. N' en em gavent a-gevret nemet da goan, pa zeue-hi d' ar gêr eus he labour-burev, hag a-wechoù d' ar sadorn ha d' ar sul, pa n' ae ket da c'haloupat gant he mignoned. Ne veze ket hir an diviz kenetrezo, dre m' en doa Konrad poan a-walc'h o tistagañ ar yezh ha ne seblante bezañ netra boutin etre ur Poloniad katolik hag ur Saozez protestant.

Protestantez... ar ger n' en doa ket kalz a ster eviti. Badezet e oa bet e-barzh an Iliz Stad, daoust ma n' o doa he c'herent nemet nebeudig a feiz, ur fiziañs dispis hepken e oa un dra bennak en tu all d' ar bez. Er skol stad e oa bet e kredenn pe gentoc'h aergelc'h relijiel ar vro, a-walc'h koulskoude evit m' en em zilfe en hec'h ene un trivliad a zoujañs hag a garantez zoken evit Doue. Pa oa deut ar brezel hag he doa gwelet gant daoulagad spontet korfoù tud distammet, flastret, peget ouzh mein ar mogerioù kouezhet en o foull dindan bombezadegoù dall ar bloavezhioù 40 ha 44 he doa kroget da bediñ Doue ha da zarempredi̇ñ an ilizoù.

Un abardaez e tegouezhas dezhi mont e-barzh Iliz-Veur Londrez, e-pad m' edod o lidañ un ofis ha ne gomprenas ket

kalz a dra ennañ. En em c'houlenn a rae penaos e c'helle tud eus an amzer vremañ kenderc'hel gant gizioù ken iskis. Hogen e-pad m' edo ar veleien e penn all an iliz o vont hag o tont gant ul lestr-ezañs, ul levr pe an heolenn, ar gwazed hag ar merc'hed en he c'hichen a stoue o fennoù, sioul ha habask evel ma kemerfent ur perzh gwirion el lidoù kevrinus. Ur beleg a savas en ur gador-brezeg, hag a gomzas diwar-benn Doue en un doare divoas dezhi, gant ur spisded a roe da grediñ en doa muzuliet ha pouezet anezhañ. Gwagennoù meurdezus J. S. Bach a dregernas en-dro dezhi, a zibradas anezhi hag c'holoas he frederiadenn.

Azalek neuze e teuas da soñjal er Gatoliked evel tud o doa ur feiz disheñvel diouzh hec'h hini. Tud hag a ouie ur bern traoù diwar-benn ar relijion, renket en o spered evel dilhad glan en un armel, tud, ouzhpenn-se, hag a dizhe Doue dre un hent kevrinus, dianav dezhi.

Dedennet e voe davet Konrad, a-nebeudoù, dre ma oa eñ ' e-unan eus ar re-se. Ne gomze ket kalz diwar-benn e feiz, ne veze ket goulennet kalz a dra digantañ kennebeut. Met drezi eo e veve, e komze. Mont a rae bep sul d' an oferenn, daoust m' edo pell an iliz diouzh o c'harter, n' eus forzh pe fall pe vrav e veze an amzer. Diouzh an noz, a-raok klevet ar gwele o trouzal dindan e bouez er gambr e-kichen, e veze ur momed sioulder, pa veze, douetus, o lavarout e bedenn. Doare e gomzoù a veze levezonet gant e feiz, ha dre se e oa disheñvel diouzh e geneiled. Pep hini eus ar re-mañ ne lavare nemet ar pezh a lavare ar re all ; pladennoù moulet warno an hevelep gerioù gant an hevelep benveg. Met komzoù rouez Konrad o doa ur mentadur ouzhpenn : donder, evel m' o dije skoet gwrizioù en e feiz.

Karet he dije komz gantañ diwar-benn ar c'hudennoù-se, degemer ul lodenn eus ar pinvidigezhioù a gave dezhi a oa kuzhet ennañ. Met Konrad a oa boazet bep abardaez da vont da redek bro, war droad pe war varc'h-houarn, e-pad ma veze Anna o viziata ar piano pe o pleustriñ war ur son bennak. A-wechoù ez ae da zigeriñ an nor dezhañ pa zeue en-dro, hag e veze skoet o welout levenez e zremm ha lufr e zaoulagad, evel ma vije manet enno kened ar c'huzh-heol.

Dont a rae da soñj dezhi neuze pegen gwenvidik e veze hec'h unan gwechall p' edo merc'h vihan, o redek gant he c'heneilezed dre ar maezioù hag ar c'hoadoù. Bremañ avat, hini ebet eus he mignonezed n' he dije kemeret an disterañ plijadur en he c'hompagnunez hag e veze ret dezhi chom er

gêr pe mont ganto d' ar fiñvskeudennoù. Kaerder an amzer en hañvezh-se, douster kuñv an abardaezioù a roe dezhi c'hoant da vont ivez d' en em zispakañ er-maez, ha keuz da vezañ rediet da chom er gêr, rak ur plac'h yaouank n' a ket da redek bro.

●

Un abardaez goude koan edo-hi el liorzh, enoet oc'h ober netra, pa welas anezhañ o vont etrezek an draf. Goulenn a reas digantañ, digas a-walc'h da belec'h edo o vont hag e roas dezhañ da glevet ec'h anaveze mat an trowardroioù abaoe he bugaleaj.

« Me gave din, emezañ, e oan va unan o karout ar maezioù... Dont a rafec'h ganen ?... »

Redek a reas d'en em wiskañ hag e kerzhjont o daou, da gentañ a-hed ar straed unton gant he ziez, he liorzhoù bihan klozet gant kaeoù glasvez ha drafigoù holl heñvel nemet an niverenn betek diavaez kêr. Ha neuze e kasas Konrad anezhi dre un hent ter-du klouar etre e zaou gae spern touzet plaen. Treiñ a rejont a zehou dre un hent bihan a droidelle da bakañ ur foenneg a dreuzjont evit en em goll e-barzh ur c'hoad. En desped d' ar sec'hor e kailharas he botoù-ler.

« Pri n' eo ket lous, » a lavaras Konrad. « Ha ne gav ket deoc'h e talvez kailharañ ur votez ler evit dont betek amañ ? »

Pa oa loc'het diouzh an ti e oa bet enkrezet un tammig... Petra 'ta emaon oc'h ober ? Mont gant un den hag a zo dianav-rik din... Penaos e komzin outañ ? » hag e-pad ar munutennoù kentañ e oa bet nec'het o klask gouzout penaos toullañ kaoz. Gant aon da lavarout ur ger a-dreuz he doa tavet, ha Konrad ne seblante ket kavout diaesoc'h. Er c'hoad e teuas un disterañ aon d' he skeiñ adarre, aon e c'hellfe Konrad ober un droug bennak dezhi. Met ouzh e welout o kerzhet en he c'hichen, ken seven ha neoazh ken evezhiek, he doa mezh da vezañ lezet ar soñj-se da ziwan en he spered. Biskoazh, merc'hodenn ma oa evit ar gwazed, ne oa bet diskouezet kement a zoujañs eviti.

Er c'hoad edo Konrad en e vro, hag e klaske rannañ ganti ar from a leunie anezhañ dirak livioù tomm tanus ar raden e derou an diskar-amzer, pezhioù oabl glas o kreskiñ-digreskiñ

dre ma horjelle beg ar gwez gant c'hwezh an avel skañv ; a-wechoù e tiskoueze dezhi, e-lec'h ma c'helle an heol en em silañ c'hoazh, kefioù ar gwez damveuzet en un aezenn ruz-roz.

« Ar pezh a garan ar muiañ eo ar gwez, a lavare Konrad. O gwelout o sevel aze sonn ha difiñv ha koulskoude pep elfenn anezho o verviñ gant ar vuhez. Eno e kavan skouer gwellañ ar beurbadelezh. En amzerioù gwechall gozh e vijen bet un drouiz, oc'h azeuliñ Doue evit an nerzh habask a ro d' ur wezenn zero... Du-hont em bro ; ni hon doa ur c'hoadig evel hemañ ; kemeret eo bet diganeomp. Met anaout a ran pep gwezenn evel ma vije kar din, ha keit ma ne vezint ket diskaret ne ran ket a forzh da biv e vezint. »

An noz a oa kouezhet p' en em gavjont er gêr.

Ur wech kuitaet ar c'hoad ne oa bet ger ebet etrezo, koulz lavaret. Hogen e-pad an eurig-se tremenet er c'hoad he doa desket muioc'h eget e-pad an teir sizhun a-raok. O diviz en doa sachet anezhi tost dezhañ, e gomzoù o doa troet he spered war-zu soñjezonoù hag a dremene e-biou dezhi, e demspered en doa en em silet enni hag en doa roet d' hec'h ene ul liv, ur stumm disheñvel, un hent nevez a oa digoret dezhi, manet kuzhet betek-hen d' he spered morgousket.

Kenderc'hel a rejont en dervezhioù war-lerc'h da vont da bourmen a-gevret. Ar c'hoad a veze o fal an aliesañ, rak ne oa ket kalz a lec'hioù diwar-dro da welout, met n' eus forzh, bep tro e kavent ur wenojenn nevez ha n' o doa ket kerzhet drezi c'hoazh, ha bep tro ar maezioù a gemere ur stumm nevez gant kemm an abardaezioù ha kemm he zro-spered e-unan. Deut e oa ur poent ma ne oa ar pezh a wele nemet un test eus o divizoù : er vanell-mañ o doa komzet diwar-benn e vro, aze en doa lavaret dezhi peseurt studi edo oc'h ober, war ur c'hef astennet a-dreuz ur wenojenn e oant manet ur pennad hep komz.

Dre ma tremene an amzer ec'h en em c'houlenne hag ar garantez eo a rae dezho bezañ laouen asamblez. Met diwar ar pezh he doa lennet ha klevet, paotr ha merc'h n' eont d' ar c'hoad nemet da bokat, d' en em garout. Met etrezo ne oa netra personel, ne oa kaoz nemet diwar-benn traoù estren d' an trivliadoù a c'hellfent santout an eil evit egile. Eviti komzoù Konrad ne oant peurliesañ nemet respontoù da c'houlennoù o doa mestroniet he spered a-bell zo. Penaos envel o darempredoù « karantez » pa ne oa arouez ebet eus ar santimant-se ?

Un deiz e kredas goulenn digantañ un dra tostoc'h, marteze, d' e vuhez diabarzh :

« Hag eürus hoc'h c'hwi gant ar feiz gatolik ? » Eviti talvoudegezh ur gredenn a zeue diouzh an eürusted a roe.

« Eürus... N' ouzon ket petra eo bezañ eürus. Evidon-me ar ger-se n' en deus ster ebet... ha n' en deus an eürusted netra da welout gant ar feiz. Ar pezh a zo a zo. Gouzout a ran, koulskoude, ez on bev dre va feiz hag e vijen maro hepti...

« Hag e kredit pep tra a zo gourc'hemennet deoc'h krediñ ? »

« O, c'hwi 'ra goulennoù diaes... Krediñ ? Ar gerioù a zispleg ar feiz a cheñch ster dre ma tremen an istor, n' int nemet arouezioù eus traoù kuzhet d' hor spered. Krediñ a ran, pe welloc'h, fiziañs am eus ez eo gwir ar pezh a zo aroueziet gant ar gerioù... Met n' on ket gwall chalet gant an dra-se... ar pezh retañ evidon eo bevañ evel ur c'hristen, ha diwezhatoc'h e vezo abred a-walc'h deskiñ stumm gwirion an traoù... »

Komz a reas dezhañ ivez eus ar pezh he doa gwelet e Iliz-Veur Londrez. Eñ a oa ken boazet ouzh al lidoù-se ma ne gave netra iskis enno :

« N' eo ket ma ne vezan ket feuket a-wechoù gant traoù 'zo. An Iliz a zo evel ur vamm gozh hag a zalc'h evel teñzorioù gizioù aet da get pe gollet ganto o ster. Met an hini a gar e vamm gozh a zegemer he froudennoù gant ar peurrest, hep reiñ re a dalvoudegezh dezho. »

Gwelout a rae n' o doa ket lezennoù pizh ha strizh an Iliz bihanaet e spered. Maget ganto, harpet outo, e seblante bezañ dieupoc'h eget an dud na venne kaout lezenn ebet.

Steuziañ rae, gant displegadurioù Konrad, an euzh a sante a-raok e-keñver al lezennoù-se. Ne oa ket prest d' en em reiñ en ul lamm da « Zoue ar gatoliked », met dedennusoc'h e kave anezhañ evel ma oa kinniget dezhi gant Konrad, dre ma ne rae nemet brasaat, donaat an anaoudegezh he doa dioutañ kent. Un abardaez a-raok mont da gousket e taoulinas e-tal he gwele hag e lavaras ur bedenn ma oa kemmesket enni Doue, Konrad, ar maezioù hag hi hec'h unan. Goude-se e reas ar memes tra bemdez, hogen ne gredas ket, dre lentidigezh ober meneg eus he fedenn da Gonrad.

Evel-se he doa tostaet outañ ur c'hammed all, hag unan bras eviti, pa oa en em lakaet da zrevezañ e jestroù. Diouzh un tu all he doa tostaet outañ ivez. Azalek an deiz kentañ

m' oa aet gantañ da bourmen, he doa merzhet ne oa ket dereat ar vuhez skañv a rene e-touez he c'heneiled ; gant an donder nevez he doa kavet e ster ar vuhez e kave bremañ divlaz lezel gwazed marlonk da bokat dezhi, hag ar pezh ne rae diaes ebet dezhi gwechall a vroude bremañ he c'houstiañs, evel pa vije bet disleal d' un dra bennak pe da unan bennak. Setu ma paouezas.

Teir sizhun oant bet asamblez bremañ. An amezeien a vinc'hoarzhe karantezus ouzh Anna hag a roe taolioù-lagad fin en ur gomz diwar-benn Konrad. Anna a zisplije dezhi damvenegoù un darempred diwir etrezi ha Konrad, met en desped dezhi e teue da brederiañ war an dra, ha bep tro e kloze gant an hevelep merzadenn : « Tad eo e vefe din suroc'h, tad va spered, tad va ene, va c'halon n' he deus perzh ebet en hon darempred. Hag eñ ? Ouzh n' eus forzh peseurt den, n' eus forzh peseurt maouez, e c'hellfe bezañ taolet evezh evel ma ra ouzhin-me... » Hast a rae buan pellaat an dristidigezh a zeue dezhi.

Teir sizhun a oa tremenet ha tostaat a rae ar poent evit Konrad da guitaat he zi. Ur sizhun all c'hoazh.

Ar soñj eus ar c'himiad a lakaas, a daol-trumm, an enkrez da skeiñ en he c'halon. O tont d' ar gêr eus he labour edo, gant ar metro, p' en em welas a-benn eizh deiz hec'h unan kaer adarre, nijet diouti, diframmet diouti, kreizenn he buhez.

Kerzhout a rae buan 'hed ar straed, poulzet da dapout krog en amzer a oa en em lakaet da redek en he raok hag a zistagfe Konrad diouti, Konrad he c'harantez. Gant pebezh karantez e kejas gantañ !

Ar garantez anzavet ganti ne lezas ket he spered ken dieub ha kent. E-pad ma kerzhent dre ar maezioù, e teue un arvar poanius d' he c'hrignat : daoust ha karet e oa gantañ ivez ? Spontet e oa o soñjal ne oa hi marteze nemet ur vaouez evel ar re all, dellezek a zoujañs, evit ar gwaz-se hag en doa doa kemeret ul lodenn ken bras en he buhez. Met petra he doa d' ober a zoujañs bremañ ? Kaer he doa klask reizhañ he spered, al lusk roet d' he c'halon gant ar c'himiad a sache he holl evezh. Chom a rae dilavar, digas ouzh kaerder ar maezioù livet dija ganto livioù an diskar-amzer, digas zoken ouzh divizoù Konrad. N' he doa nemet ur c'hoant foll d' en em lakaat tostoc'h outañ dindan e wasked ha goulenn digantañ menel ganti da viken. Hogen eñ a gerzhe atav ken seven, dievezh ouzh ar glac'har a vreve anezhi.

« O va Doue, va Doue, dalc'hit anezhañ din. »

Skuizhet gant un nozvezh digousk, ne oa nemet gwanoc'h, an deiz war-lerc'h, da enebiñ ouzh ar boan hag an anken. Petra e teufe da vezañ ma kimiadfe Konrad diouti. Gwelout a rae ar c'holl he dije ma 'z afe kuit, talvoudegezh ar pezh he doa degemeret digantañ. E gwirionez eñ eo en doa he stummet evel m' edo bremañ, gant he menozioù, he zrivliadoù, he doare bevañ, e ene a oa kemmesket gant hec'h hini dre ar garantez e touge dezhañ.

Dallet ha dinerzhet gant he freder, e chomas er gêr e-lec'h mont gantañ goude koan. Skuizh e oa, emezi. N' oa ket evit kenderc'hel gant ar boazioù pemdeziek pa n' he doa nemet ur c'hoant hepken : bezañ karet. Peogwir edont da vezañ dispartiet a-raok pell, gwelloc'h deraouiñ diouzhtu da vont adarre pep hini gant e hent. N' he dije ket nerzh d' ober neuz da vezañ laouen p' edo soubet a-bezh er boan.

Konrad ne reas nemet trueziñ outi evit he skuizhder hep klask pelloc'h. « Kenavo bremaik neuze », emezañ.

Petra rafe bremañ ? Digeriñ a reas ar piano hag e klaskas c'hoari an ton kentañ a zeuas en he fenn, met goude un notenn pe ziv e santas pegen nebeut e klote ar muzik gant stad hec'h ene. Menel a reas difiñv da sellout ouzh ar bajenn displeget dirazi, ha mil menoz disheñvel a droe en he fenn ha ne raent nemet he zrobinellañ muioc'h-mui. He mamm a zeuas tre hag a welas e oa un dra bennak a-dreuz, met ne rannas ger ebet diwar-benn ar pezh a soñje. N' oant ket boaz da eskemm sekredoù. Degas a reas dezhi un tasad te.

« Pa soñjan, pa soñjan. Edon ken eürus betek-hen en e gichen, hep goulenn netra gwelloc'h. Perak 'ta eo deuet ar garantez-mañ, ar c'hleñved-mañ, da vreinañ al levenez habask am leunie ? Perak ?

Nann, koll a rafe he fenn ma chomfe kraouiet amañ da glask ur respont d' ur goulenn ha n' he doa respont ebet.

« Mamm, mont a ran d' ober un droiad... » Kemer a reas he mantell. Taer e kerzhas a-hed ar straed, hanter o redek, met pa gemeras ar wenojenn da ziskenn d' ar foenneg e oa arvarus he c'herzhed. « Petra emaon oc'h ober ? Piv a oar pelec'h emañ ? Ha me o redek war e lerc'h... Petra 'soñjo m' am gwel ? Sodez ma 'z on. » Met kerzhout a rae atav.

Antreet e oa er c'hoad pa glevas e vouezh : « Anna ». Ur blijadur souezhus a santas o klevout hec'h anv distaget gantañ evit an dro gentañ. « Anna », emezañ adarre. Gwelout a reas

anezhañ o tont a-benn dezhi en ur redek, hag e redas ivez davetañ. Chom a rejont a-sav ur momedig, lentet ha dilavar, o vousc'hoarzhin. Lenn a reas war e zremm skedus arouez ar garantez. « Anna », emezañ ur wech all c'hoazh. « O Konrad... » hag e kouezhas etre e zivrec'h.

Dudiusañ devezhioù he buhez he doa anavezet goude-se, devezhioù a wenvidigezh hag a garantez. Kazel ha kazel ez aent diouzh ar ger, dorn ouzh dorn e kerzhent dre ar maezioù. An trivliad dousañ 'oa pa lakae e vrec'h en-dro d' he dargreiz hag he neizhe outañ. Ur vuhez nevez, fresk, yac'h ha kreñv a oa diwanet en hec'h izili. Kemer a rae plijadur o c'hoari gantañ, o redek en e raok, o kuzhat outañ, ha pep kavadenn a oa un digarez d' en em vriata. Alies e rae van da vezañ gwanoc'h eget gwir, evit ma sikourfe anezhi da dreuziñ ur froud, da lammat dreist ur c'hef, da bignat dre ur ribin. A bep eil e tivizent gant ar siriusted kent, pe e tirollent da c'hoarzhin abalamour da netra.

Dont a reas an deiz diwezhañ, hep m' he dije merzet tremen an amzer. Ur sulvezh e oa. Evit an dro gentañ ez eas gantañ d' an oferenn. Traoù iskis a welas hag a glevas, ar wech-mañ c'hoazh. En ur zont d' ar ger e vennegas ar pezh a oa chomet digomprenus eviti.

« Kalz ' traoù ho pije da zeskiñ c'hoazh, » emezañ en ur vousc'hoarzhin.

« Mes piv a zesko din ? Emaout o vont kuit ? »

Ar c'homzoù-se, savet war veg he diweuz hep gouzout dezhi, koulz lavarout, a zegasas d' he spered dam-enkrezet framm un amzer da zont digenvez...

« N' an ket gwall bell diouzhit. Petra eo un nebeut levioù, ma chomomp unanet a galon ? Skrivañ an eil d' egile a c'hellomp... ha pediñ. »

Koumoulenn an arvar dibradet diwar he spered, e tremenas ar peurrest eus an deiz e peoc'h, e sioulder seder ur garantez rannet, kemmesket gant ur velkoni ha ne rae nemet he zonaat. Ar fiziañs en doa roet dezhi a gompeze ar frailh etre an amzer vremañ hag an amzer da zont. Pa lavaras dezhañ kenavo er gar, ne gave ket dezhi e vije he buhez warc'hoazh disheñvel ouzh hini hiziv, ne vije nemet un astenn anezhi, un astenn eus o c'harantez.

En ur mod, evel just, e teraouas ur vuhez nevez eviti. Konrad n' oa ket ken aze, echu oa o divizoù, o baleadennoù, o fokoù. Met kement-se ne oa nemet an diwar-c'horre plijus eus o darempredoù. Ken levezonet oa bet gant Konrad ma seblante dezhi e oa eñ bev, nann en he c'hichen bremañ met en he c'hreiz. Dre he spered e kendalc'he da gomz gantañ, pe a-wechoù e vane da soñjal ennañ, netra nemet da soñjal ennañ hag e tiwane un eienenn a eürusted en he c'halon.

Lavarout a reas ur bedenn a-unan gantañ, a soñje-hi. Goulenn a reas digant Doue bennigañ o c'harantez. Daoulinet e-kichen he gwele, e lezas he spered da nijal war-dro ar gerse : Karantez. Plijout a rae dezhi soñjal penaos Doue en doa degaset Konrad dezhi, ha Konrad en doa degaset Doue gantañ.

Klask a reas skrivañ kement-se da Gonrad a-raok mont da gousket, evit klask lodennañ gantañ an douster a oa enni.

N' eo ket ur respont a zeuas dezhi, met ul lizher skrabet gantañ a-hed e veaj da Bariz, en tren, er vag, en tren adarre. Lenn hag adlenn a reas al lizher, kazimant trelatet gant an traoù a lavare dezhi, kalz didroidelloc'h eget pa oant a-gevret. Pegen eürus e oa bet ganti, pegement e wele bremañ e kare anezhi, pa ne soñje mui nemet enni. Ken teneraet e oa m' en em lakaas da bokat d' al lizher.

Hiviziken e skrivas dezhañ bep abardaez, war-dro an eur ma 'z aent gwechall da bourmen. E lizhiri dezhañ en em gave div pe deir gwech ar sizhun, skrivet a dammoù bihan bep tro ma kave ur vunutenn vak. Komz a rae dezhi eus e vuhez e Pariz, e labour, an dud ma veve ganto, e soñjezonoù, e drivliadoù. Deut e oa e lizhiri da vezañ ur gwir vagadurezh eviti.

Poaniet oa he spered koulskoude o soñjal ne ranne ket pep tra gant Konrad. Ken nebeut a ouie diwar-benn ar feiz katolik ma n' helle rannañ an dachenn-se gantañ nemet dre vras. M'en em lakfe da studiañ ar gudenn da vat ? Goulenn a reas ali Konrad hag a respontas : « En doare m' emañ skoulmet al liammoù etrezomp ne gav ket din e vefe onest eus va ferzh da heñchañ war an tu-se. Daoust hag anaout a rafez ur beleg bennak ? »

Pell e vanas a-raok ober ar c'hammed diaes-se. Un dra e oa pediñ e don he c'halon hag un dra all mont da gaout ur beleg, un den a vicher hag a rafe skol dezhi diwar-benn traoù uhel ha diaes da gompren. Mont a reas koulskoude, ur sulvezh goude an oferenn, da gaout ur beleg hag a seblante

plijout dezhi, ur beleg laouen ha lous e zilhad, un elfenn a deneridigezh denel, daoust da se, en e zaoulagad. Degemeret mat e voe gantañ, komz a rejont, kalon oc'h kalon, eus ar gudenn he degase : « Deskit atav ar pep brasañ eus ar feiz, met arabat mont re vuan ; pep gwirionez a dle bezañ kredet karet ha bevet penn-da-benn pe ne dalvez netra. Amañ ez eus leanezed hag a ouezo ho sikour ».

Al leanezed, alas, n' o devoa ket ar memes menoz hag ar beleg. Tapout a rejont krog enni evel en ur preizh, hag he bountjont etrezek ar vadeziant ar buanañ ma c'helljont. Ur bern kredennoù a voe sanket enni hag a oa ur binijenn eviti o deskiñ, rak ne gave ket enni a-walc'h a feiz d' o lakaat da vevañ. Ne harpas ket koulskoude a-enep an diaesterioù-se. P' en em sante re heuget o klevout distammañ ha muzuliañ natur Doue, e sioulae he spered en ur soñjal e oa kement-se hag ' en em glev mat.

Tri miz e voent evel-se o skrivañ an eil d' egile hep en em welout. Donaet e oa o menozioù, diazezet o zrivliadoù, an eskemm lizhiri a zeuas da vezañ ur gefridi plijus atav met boutin evel ma c'hell ar vuhez bezañ boutin etre daou bried hag a n' em glev mat.

Un dra bennak he lakae nec'het. Betek-hen he doa bet he gwalc'h o vevañ gant Konrad a zeiz da zeiz. Evel pa dreuzer ur stêr, pep maen a ro lañs da dizhout egile, pep lizher a gennerzhe anezhi da c'hortoz al lizher all. Met daoust ha stêrioù ez eus hep ribl ha karantez hep dimeziñ ? Klask a rae stourm ouzh ar c'hoant dimeziñ, lezel an dra-se gant an darvoudoù ne oa ket mestrez warno. Met an dud en-dro dezhi a lakae ar soñj-se en he fenn. He mamm he doa, goustadik, toullet kaoz ganti. He c'heneiled er burev a rae an heg outi diwar-benn hec'h eured gant ur Polonad, ha daoust ma c'hoarzhe ganto e sante ur c'heuz o flemmañ he c'halon. Bremañ e c'hortoze e pep lizher ur seurt goulenn dimeziñ ne zeue ket. Perak ? Dre lentegezh ? Amzer en doa ?

Ur sizhunvezh, ne zeuas lizher ebet.

Ar sizhun war-lerc'h, al lizher spontus. « Pell 'zo e tlefen bezañ lavaret kement-mañ, met aon am boa d' ober poan dit... Ur vignonez dispar out bet din, diskouezet az peus din un eürusted dianav. Da garout a ran kement hag a-raok. Met krediñ a ran bremañ ne dleomp ket kenderc'hel gant hon darempred. An hent hon eus kemeret n' eus penn ebet dezhañ. Penaos hel lavarout dit ? N' on ket graet evit an dimeziñ a dlefe siellañ hor c''harantez... » Hir e oa al lizher, tener,

doujus d' he foan. Ne roe krog ebet d' ar gounnar, d' ar gasoni, da netra nemet d' an dic'hoanag noazh !

Didalvez ' oa dezhi, ken pell dioutañ, treiñ an traoù en he fenn hag en em c'houlenn mil « perak ». « N' on ket graet evit dimeziñ. » Ha gwir e oa ? Pe un digarez evit mont gant ur vaouez all ?

Ne skrivas ket. Santout a rae soñjoù direizh o vourbouilhat enni ha ne rafe vad ebet o skrivañ. « Pebezh farserezh ! O c'harantez glan, ar c'hristen mat ! Doujet en deus d' am c'horf, bet c'hoariet gantañ gant ar re all. Eñ n' en deus c'hoariet nemet gant va c'halon ha va ene. Mont a ra kuit direbech, hep lezel bugel ebet ennon. N' en deus graet droug ebet din, rak pe bouez en deus ar glac'har a lez ganen ? » Ne oa ar mojennoù-se nemet gevier ha n' he doa c'hoant ebet d' ober poan dezhañ.

Dougen a reas he foan evel ma toug ur vaouez he bugel marv en he c'horf, difiñv ha ponner. Pal he buhez diframmet diganti, ez en em gave dinerzh a gorf hag a spered.

Ar pezh a rae diaes dezhi a oa ne c'helle ket kuzhat he foan. Kollet he doa he c'hoant debriñ hag he yec'hed a zisleberas tamm-ha-tamm. He mamm a verzas an dra hag en em ziskouezas evezhiantoc'h ha tommoc'h eget kent. Met Anna ne zeuas ket a-benn da gomz eus ar pezh a rae poan dezhi. Er burev e rae he labour koulz ha gwechall, met santout a rae, ouzh douster he c'heneiled, o doa divinet.

Mont a reas, evel kustum, d' ar merc'her da noz d' an iliz. Ar beleg he degemeras a lavaras diouzhtu : « Pebezh doare fall hoc'h eus. Klañv oc'h bet ? » Dirak kizidigezh e galon e teuas dezhi ar c'hoant da skañvaat he bec'h hag e lavaras dezhañ an darvoud. « Ha bremañ, ne gav ket din am bezo an nerzh-kalon da genderc'hel gant ar c'hentelioù... »

« N' ouzon ket... Ma kave deoc'h edoc'h a-raok war an hent mat ? Piv ' oar ? Marteze Konrad n' oa bet lakaet aze gant Doue nemet evit diskouez deoc'h hoc'h hent. Da vihanañ, an hent a chom, ma 'z eo aet ho keneil gant un hent all. Deuit atav d' hor gwelout, d' ar merc'her da zeskiñ ar feiz ma kirit ; d' ar sadorn d' en em ziduiñ ha da ganañ, vad a ray an dra-se deoc'h ha c'hwi a c'hell ober vad d' ar re all. »

Anna a sentas, dispi da gentañ. Anna a oa souezhet hec'h unan o welout e oa en em staget ouzh feiz Konrad daoust ma n' edo ken aze d' he c'hennerzhañ. Ar feiz drezi hec'h unan a oa bremañ ur vad he dije kerse d' he c'holl. Hag an iliz a ginnige bezañ un harp un aergelc'h a virfe ouzh ar feiz-se

ivez da vont da get da heul he c'harantez. Badezet e oa e-barzh an iliz katolik.

Deut e oa ivez da voazañ ouzh bodadegoù ar sadorn da noz. Bez he doa ur vouezh vrav, ha plijadur he doa o c'hoari ganti. Kanañ ' rae gant strolladoù pe a-wechoù e veze goulennet diganti kanañ hec'h unan. Dibab a rae alies gwerz Solveig, gant Grieg, he doa kanet ur wech da Gonrad e-pad ma save bannoù an heol diwar o c'hoad karet. Den ne ouie, sur a-walc'h ar boan a vreve he c'halon e-pad ma tistage komzoù Solveig o c'hortoz distro he martolod, met vad a rae dezhi treiñ he foan en ur c'han ha gwelout an dud all levezonet hep gouzout dezho gant he from hag he dic'hoanag.

Piv en dije lavaret en em gollfe e-touez an dud-se ?

Merzet he doa buan Lewis. Un den teñval e benn, ne rae gant ar re all nemet pa veze poent kanañ, rak eñ eo a rene ar strollad. Diwar-benn ar c'han he doa bet digarez da gomz gantañ. Tamm-ha-tamm e teuas da anavezout e blanedenn.

E-pad ar brezel en doa paket ur stokad en e empenn hag e oa chomet ennañ ur melkoni diehan. Dimezet e oa, met abaoe pell ne veve ket mui gant e wreg. Ur verc'h en doa, seizh vloaz bennak, o chom gant he mamm. Lewis, evit en em frealziñ, a rene ur vuhez diroll, o kemer e blijadur gant ar merc'hed, evel ma lavarer, met kement-se ne zibrade ket kalz tristidigezh e spered.

Kalz eus e geneiled a rae fae warnañ evit bezañ diyoul, ha diskouez skouer fall e-touez tud a-zoare. Anna da gentañ a zalc'he pell dioutañ ivez. Met a-nebeudoù e kemeras truez outañ hag ec'h en em c'houlennas hag ur vad bennak e c'hellfe-hi ober dezhañ. Met penaos ?

Un devezh e oa tostaet outañ a-grenn. Ar strollad en doa aozet ur pirc'hirinaj da Itron Varia Walsingham. War-dro Mezheven e oa. Anna en em gavas azezet, er c'harr-tan, e-kichen Lewis. Komz a rejont da gentañ diwar-benn an amzer hag a oa digatar en devezh-se ; diwar-benn an douaroù, ar c'hêrioù a dremenent drezo ; diwar-benn ar muzik hag ar c'han o dedenne o daou, hag e voent souezhet o welout ar pezh a blije dezho ar muiañ a oa klevout Iliz-Veur Londrez o tregerniñ gant sonerezh J. S. Bach. Goulenn a reas diganti penaos ' oa deuet da vezañ katolik.

« Dre ranngalon, » emezi, berr.

Tremen a rejont un deiz kaer e Walsingham, hanter bardonerien, hanter douristed. Gant he feiz nevez, Anna a oa souezhet o welout ne rae den ebet meneg eus Doue pe ar Werc'hez, daoust m' oant deuet eus a gen pell da bediñ ; panevet an ofisoù, netra ne ziforc'he ar gatoliked diouzh an douristed all. Troidellañ a reas gant ar re all en-dro da zismantroù an neved brudet ha dre straedoù ar gêr vihan.

Er c'harr-tan e voe adarre azezet e-kichen Lewis.

« Klevet oc'h eus, marteze, ober kaoz diwar va fenn-me ? » a atersas eñ, dihed.

« 'Vit lavarout gwir, ya... ar pezh a oar an holl, douetus... »

« Ha c'hwi... a zroukvarn ac'hanon ivez ?... »

« Me ? N' eo ket din-me barn ar re all. »

« Ma ouezfec'h... »

Hag e-pad ma oa ar re all o kanañ, o farsal pe o c'hoarzhin, morgousket e evezh marteze gant hud ar veaj e droc'he diouzh e vuhez pemdeziek, e tanevellas dezhi traoù a n' en dije ket, emichañs, kredet ober meneg anezho d' ur mare all.

Eürus oa bet gant e bried e-pad an tri bloaz kentañ goude bezañ dimezet. Hi a oa ur goantenn, en em garout, en em glevout a raent. Ur verc'h vihan o doa bet. Met an darvoud-se eo en doa lakaet an traoù da drenkañ. Spontet, marteze, gant ar boan he doa bet o c'henel ar bugel, — met e digarez oa e oant re baour evit sevel bugale all, — he doa e wreg nac'het en em reiñ dezhañ hiviziken.

« Aes eo d' ar re n' o deus ket hor feiz diwall da gaout bugale ha kaout karantez ar c'horf memes tra ; met evit ar Gatoliked al lezenn a zo kalet... Holl pe netra. » Stourmet en doa, pe enep e wreg pe enep e c'hoant, e-pad bloaz, daou vloaz. War fallaat, koulskoude, oa aet an traoù etrezo, ken ma lavaras erfin d' e wreg e tilezfe an tiegezh n' oa mui evit kenderc'hel er stad-se. Hi ne reas van ebet. Ha setu...

Biken n' he doa Anna gwelet ar briedelezh eus an tu-se, hag eus a gen tost. Souezhet e oa o verzout pebezh talvoudegezh en doa karantez ar c'horf evit un den evel Lewis. Etre Konrad hag hi, ar c'horf n' oa bet nemet jubennour an eneoù, a seblante. Goude o c'himiad e oa manet o c'harantez ken tomm ha pa oant a-gevret. Lewis eñ, en enep, a ziazeze e eürusted war gwalc'h ar c'horf da gentañ, hag abalamour d' an diouer-se eo en doa kuitaet ar vaouez a gare.

Lewis a oa en ur stad truezusoc'h eget he hini bremañ. Hi a oa bet lezet er-maez eus ar briedelezh he doa c'hoantaet kement evel pal he buhez. Lewis a oa aet e-barzh, an Iliz en doa prennet an nor warnañ, ha bremañ pa oa deuet ar briedelezh da vezañ un ifern evitañ ne c'helle ket dont er-maez.

Goude an devezh-se Lewis a gustumas darempredíñ anezhi muioc'h. Diouzh an noz goude an abadennoù ec'h ambrouge anezhi betek ar metro ; e-pad ma kerzhent dre ar ruioù didud nemet un diwarlerc'hiad bennak pe merc'hed o vont hag o tont o c'hortoz ostizien, e tivizent o daou diwar-benn e gudenn. Anna ne wele nemet un dra da ober : ma yafe Lewis en-dro d' e wreg... daoust a n' oa ket lezenn an Iliz ? « Marteze bremañ he deus kemmet he menozioù ; hag e c'hellfec'h adkregiñ gant ur vuhez nevez. »

Lewis a oa dinerzh, diyoul, hag a leze an traoù evel m' edont. Da lavarout en dije lakaet e blanedenn etre daouarn Anna, eviti d' he vleinañ. Hi a oa tregaset muioc'h eget maz oa Lewis e-unan, hag he brasañ c'hoant a zeuas da vezañ e lakaat adarre eürus.

Mont a reas, zoken, un devezh, betek e wreg. Gouzout a rae mat a-walc'h pebezh kannadouriezh divoutin e rae, peseurt menozioù faos a zavfe e penn ar wreg. Didro e reas he c'hefridi : deuet oa da c'houlenn diganti kemer Lewis en-dro evel pried.

Ar vaouez ne oa ket kounnaret, a-vec'h souezhet :

« Ken eeun e respontin deoc'h. Ra zeuio en-dro ma kar, e zegemer a rin evel ma ne vije ket bet kimiadet diouzhin morse. Met ne fell ket din kaout bugale all. War ar poent-se ne fiñvin ket. »

« Koulskoude e ouzoc'h pegen gwaleürus eo abalamour deoc'h. »

« Me zo ken gwaleürus hag eñ bremañ... Sellit ouzh an ti paour-mañ... Nann, ar stad m' emaon ennañ n' eo ket mat ; met n'eus ket gwelloc'h evidomp. Met c'hwi... perak e prederiit kement war e benn ? C'hwi zo... e serc'h, marteze ? Grit anezhañ eürus oc'h unan, neuze... »

Frank oa bet ar vaouez ha didruez. Met ar wirionez a oa ganti. Lezet e unan Lewis ne rafe nemet sankañ donoc'h er fank. Ezhomm en doa eus ur vaouez evit kreñvaat e youl en ur seveniñ e c'hoantegezh, ur vaouez hag a zoujfe.

Pebezh planedenn hec'h hini. Bloaz a-raok, ur gwaz en doa kinniget dezhi mont a-gevret gantañ etrezek ar Baradoz.

Bremañ, ur gwaz all en doa skoulmet e vuhez ouzh hec'h hini evit hec'h ambroug d' an Ifern.

Hent an Ifern e tibabas, gant he daoulagad frank digor. Godiserezh prezegennoù he doa klevet diwar-benn hent ledan ha bleuniet an Ifern !... An hent he doa kemeret a oa strizh ha divleuñv. Gant hec'h onestiz didouell e ouie mat e oa o terriñ lezennoù an Iliz he doa touet doujañ un nebeut mizioù a-raok. Ret e oa dezhi bresañ ar morc'hed a save en he c'halon. Bresañ, ivez, an dristidigezh dener a oa manet warlerc'h he c'harantez evit Konrad, evit en em reiñ, gant nerzh an dic'hoanag, d' ar garantez nevez.

Goude he distro diouzh ti gwreg Lewis e ouie mat e teufe un deiz ma c'houlennfe Lewis diganti mont gantañ, hag ne c'hellfe nemet asantiñ.

Hep bleunioù na muzik na kan, e teñvalded ur gambr ostaleri marc'had-mat, ec'h aberzhas he gwerc'hted d' ur gwaz hag a oa bet gant pet merc'h all araozi ?

Abaoe he doa bevet gantañ en ur gambr e traoñ kêr, ur c'hav kentoc'h, e-kichen e stalig kivizer. Paour-razh e oant : an drederenn eus an nebeut a c'houneze a yae da beañ bevañs e wreg kent. C'hwec'h miz oa bet klañv ; Anna neuze a oa bet hec'h unan o c'hounid arc'hant evit daou. Ne chomas gwenneg ebet ganti evit prenañ dilhad ; dre ma uze ul lostenn pe ur broz betek an neudenn ziwezhañ e oa ret dezhi kemeret unan goshoc'h he doa douget ha lezet a-gostez bloavezhioù kent.

E gwirionez, pep tra a oa bet lamet diganti. Bugel ebet n' oa deuet da reiñ ur ster bennak d' he aberzh da Lewis. Lewis ne c'houlenne ket gwelloc'h ; hi avat a garfe bezañ gwelet he c'horf o tougen frouezh. Un devezh e oa aet dre guzh da welout ur mezeg hag en doa lavaret dezhi ar wirionez : gaonac'h e vije betek he c'hozhni.

Ne enebe ket ouzh he zonkadur. Ren a re ur vuhez a bec'hed, hag ar pec'hed a zegase war e lerc'h ar boan, an dienez, an dic'hoanag.

Dindan mallozh Doue e oa o vevañ. Koulskoude e krede, stouet he ene dindan ar mallozh-se, e oa hi, en un doare bennak, karet gant Doue.

Marteze e penn hent teñval ha dreinek ar pec'hed e kavfe sklaerder ar silvidigezh ?

AN GARTENN-ANV

gant

REUN MENEZ-KELDREG

En ho kodell hoc'h eus ho kartenn-anv.

Marteze 'vat ne vije ket ken aes-se deoc'h he diskouez, war an taol, d' ar c'hentañ archer a c'houlennfe he gwelout, rak, evel ma c'hoarvez gant kalz, emañ kazi-sur, e-mesk ur bern traoù didalvoudek en ho toug-paperioù. Met hoc'h ene a zo e peoc'h, peogwir e ouzoc'h emañ aze, en un tu bennak.

Va gwreg ivez ' oa dinec'h evel-se. A soñje d' an nebeutañ, betek an devezh ma oa bet dav dezhi he c'hlask, d' ampoent kemer an tren evit mont da Bont 'n-Abad, da gerc'hat hor bugale a dremene du-se sizhunvezhioù o ehan-skol e ti o mamm-gozh.

■

P' erruas an devezh merket evit ar veaj, va gwreg a bedas ac'hanon da dremen dre an ti-gar, da greisteiz, a-raok dont d' am merenn, evit kemer he bilhed. Evel-se, a lavaras, n' hor bo ket da zec'henaouegiñ a-dreñv ur renkennad tud brell, o pilpasañ gant an aon c'hwitañ o zren, dres d' an eur da dremen dorig ar c'hae.

Un ali fur oa. Mont a ris.

Pa zistrois d' ar ger, he c'havis laouen, oc'h aozañ ar pred. En trepas e verzis he malizenn, warni an disglavier hag ur sac'hig-brec'h.

— O ! O ! a lezis da gouezhañ. 'Mañ dija prest ar valizenn ?

Respontet ' oan n' he doa mui nemet un tammig urzh da lakaat er gambr, ha goude, da renkañ pep tra er gegin evit ma ne vijen ket kollet gant va labour keginer e-pad an tri pe bevar devezh a dleen tremen va unan.

— Mat, a lavaris, c'hwi a gendalc'ho gant an traoùigoù-se goude kreisteiz. Da c'hortoz, ouzh taol. Me 'm eus naon.

A ! a gendalc'his, en ur astenn va dorn betek he flad, sellit amañ ho pilhed. Renkit anezhañ diouzhtu e pleg ho kartenn ; lakait ho kartenn en ho toug-paperioù gant hoc'h arc'hant, hag an doug-paperioù en ho sac'h. Evel-se e ouiot pelec'h e glask ma teu un enseller en ho kombod e-pad ar veaj. Ha me sevel, e-pad ma komzen, ha mont da gemer ar sac'hig a c'hortoze war ar valizenn. Kemer a reas va gwreg anezhañ ; e zigeriñ a reas evit tapout he doug-paperioù. Displegañ a reas hemañ ; furchañ a reas er c'hombodoù bihan evit kaout he c'hartenn-anv. Met kaer doa he klask, amañ, ahont, netra.

— Pelec'h bennak am eus he lakaet ? a c'houlennas, kement evidon hag eviti.

Lakaat a reas ar sac'h war an daol, dirazi. Ha sevel he fenn, o prederiañ.

War-eeun az eas d'ar burev. Tiretennoù a zigoras. Ur bern paperennoù a gemeras, lizheroù, fakturennoù, traktoù ; o skuilhañ pep tra dirazi. Kartoñsoù a zigoras ; karnedoù serret gant kaouchougennoù a follennas. Kartenn ebet.

Neuze az eas d'an armel. Daou pe dri sac'h-brec'h a gouezhas da gentañ penn dindan he lagad, dilezet abaoe pell met arboellet evit n'ouzon petra. Bizitañ a reas pep hini gant ar brasañ evezh. Hep rannañ grik. Tiretennoù an armel a zigoras goude. Dirak an hini gentañ e seblantas digalonekaat, rak ur bern traoù spontus oa aze : manegoù, levrioù-oferenn, boestoù-drajez (goullo), poltredoù (re hon eured, re hor bugale, hon amezeien, ar familh, kerent tost pe bell) hag ur bern traoù all renket e kombodoù pe e boestoù diniver, lod sifelennet, lod seizennet. Herzel ? Nann. Pep boest, pep pakad, pep kombod ha pep bern oa dizoloet, digoret, displeget ha skuilhet war an daol pe war al leur-blank. Ha kartenn ebet.

Ur ranngalon.

— Ezhomm hoc'h eus eus va sikour ? a c'houlennis d'ar fin.

— Nann, 'oan respontet.

Treiñ a rae an eur. Dam-lirzhin, dam-nec'het, me a c'hortoze, ur mousc'hoarzh e korn dehou va genou ha va sigaretenn er c'horn all. Petra ober ken ? Atav va bilhed em dorn.

A-benn ur momed e teuis a-benn d' he lakaat da evezhiañ war ar pred. N' eo ket tout, a lavaris, dav ' vo din bremaik distreiñ d' am labour.

Didrouz oa bet merenn. Dont a reas koulskoude va dousig da sederaat goude bezañ aliet ganin da glask he c'hartenn e-pad an endervezh en ur gemer hec'h amzer.

— C'hwi hoc'h eus lakaet hounnezh en un tu bennak evit he c'havout, sur, p' ho pefe ezhomm. Atav e c'hoarvez evel-se. Hep taol soñj, c'hwi a eñvoro ouzh al lec'h-se goude kreisteiz.

Pa guitais an ti evit mont d' am labour ez ae an traoù kalz gwelloc'h.

Va labour a zedennas va spered war draoù all e-pad an endervezh, a c'hellit krediñ. Rak lakaat klask war-lerc'h ur gartennig n' eo ket koulskoude un afer-a-Stad. Echuiñ a ris 'ta va devezh hep soñjal muioc'h e chal va gwreg.

En ur zistreiñ e soñjen er veilhadenn ez aemp da dremen hon daou, da c'hortoz eur an tren, da lavarout un eur-hanter noz.

Komprenit va souezh 'ta pa zigoris hon nor. Un arvest digalonekaüs a verzis. Er gegin, azezet war ur skaoñ, un ilin war an daol, he fenn harpet war balv he dorn, va gwreg o ouelañ. War al leur-bank ar valizenn am boa gwelet da greisteiz renket gant kement a aked, ' oa digor frank ha goullo. Al lienaj pe an dilhad oa enni a verzis, skuilhet war an daol pe war ar c'hadorioù, displeget.

— Ha va muiañ-karet, va c'halonig tener, a lavaras din neuze, evit echuiñ, ne felle ket dezhi mont da Bont 'n-Abad, peogwir ne gave ket he c'hartenn. Ken !

Setu amañ un afer all, a soñjis en ur grafignat va zoullkil.

Ne oa ket posubl din he lezel war seurt c'hwitadenn.

— Klasket hoc'h eus e pep lec'h ? a c'houlennis.

— An ti am eus troet, a respontas. Betek dindan ar gweleoù am eus furchet kenkas ma vije bet stlapet aze gant ar vugale.

— Mat ! a lavaris. Ur wech all c'hoazh ne rafe ket droug. Deomp dezhi hon daou.

Diwar ar furchadenn-se, paotred, a c'hellan lavarout bremañ e ouzon-me, petra eo turiañ !

Pep armel, pep tiretenn e pep armel, pep kartoñs e pep tiretenn, pep sac'h, pep pakad a vizitemp. Hag al levraoueg, sur. Rak, n' ouzon ket pet gwech am eus bet kavet ur bern traoù kollet, bet stlapet ganin pe gant ar re all a-dreñv al levrioù, digarez pres.

Poan gollet.

Ouzhpenn div eur a dremenjomp war-lerc'h ar sapre tamm paper-se.

D' ar fin, aet skuizh, e lavaris :

— Gant kartenn pe hep kartenn, e c'hell unan kemer un tren. Ha ken buan e vez kaset da Gemper an hini n' en deus en e chakod na tres na liv eus paperioù ar Republik hag an hini en deus anezho leun e zoug-paperioù. Deomp da goaniañ. Ha bremaik, d' un eur hanter ni a ziskenno d' an ti-gar ha c'hwi a gemero ho tren.

Ya ! Da sutal !

Lavaret ' doa n' he dije beajet nemet gant he c'hartenn, ha kaer am boa bet prezegiñ, ne felle dezhi intent netra.

— Mat ! a lavaris. Fellout a ra deoc'h kaout ur gartenn ? N' eo ket diaes. Ha me er-maez.

Teir munutenn goude oan en-dro, em dorn ur gartenn nevez hag un timbr, prenet o-daou er burev-butun, kant metr eus hon ti.

— Dalit ! a lavaris. Warc'hoazh vintin, da nav eur, c'hwi a yelo d' ar c'homiserdi evit ober sinañ an dra-mañ. Ha bremañ peoc'h en ti, ha koan war an daol. Ha setu.

— Ha setu, a eilgerias va gwreg. Ken a chomis beg digor.

■

Antronoz vintin, a-raok mont d' am labour, en em intentis ganti e vijen deut un hanter eur abretoc'h eget boaz d' ar gêr evit hec'h ambroug d' an tren kreisteiz.

A-raok serriñ an nor e savas ur menoz em fenn, ha me en-dro d' an ti.

— Disoñjet hoc'h eus un dra bennak ? a c'houlennas hi ganin.

— Nann, a respontis. Fellout a ra din kas diouzhtu un taol pellgomz d' ar c'homiserdi evit goulenn ganto, resis, ar

paperoù a vo dav deoc'h kinnig dezho evit kaout sur ho kartenn. Evel-se n' o do ket an abeg d' ober deoc'h ober tro c'houllo. Gant an ebestel-se ne oar ket unan, ha, d' am menoz, tregas a-walc'h hon eus bet dija gant an tamm paper-se.

Ar c'homiserdi a respontas din : levr ar familh, ur gartenn (dinamm evel just, rak er burev ' oa da vezañ leuniet), un timbr, hag ur poltred « pevar-war-bevar ».

Lakaat a ris kement tra dindan ur golo lizher.

— Evel-se, a lavaris, skoilh ebet dirazoc'h.

Ha me d' am burev.

Seul vuioc'h a dregas a c'hoarvez gant unan, seul welloc'h, a gredan, e talc'h soñj eus mareoù zo eus e vuhez. Evit prouiñ kement-se, kounaat a ran amañ, a c'hiz vantrus a rene etre an dud, gwechall-gozh, hervez a lavarer. Flac'hatañ ha bazhatañ a raent o bugale, bras pe vihan, dirak ar madoù nevez prenet, douar dreist-holl, evit ober dezho derc'hel soñj. Evidon oa bet heñvel. Evel flac'hadoù ha bazhadoù a gouezhas an trubuilhoù war va choug an devezh-se. Kazi-sur eo en abeg da-se am eus dalc'het soñj ken pizh eus pep tra. Bez' e c'hellfen kontañ deoc'h penaos ' oan bet dalc'het e-pad div eur, ' doug ar mintinvezh ma lavaran, o raouliañ va mouezh er pellgomzer en arbenn d' unan eus hor c'hirri-samm skoilhet gant e gargamant a win en un tu bennak e-kichen Belfort, ha penaos ' oa bet ret din, a-zehou hag a-gleiz, tizhout paotred an tailhoù evit hiraat amzer dougata ar gwin (urzhiet eo strizh ha pizh betek ar vunutenn an amzer-se, evel ma ouzoc'h), hor prener, a c'hortoze e varc'hadourezh, ha goude, ur mekaniker evit diskoilhañ hor c'harr. Nemet, er-maez eus va displegadenn a gartenn-anv e vije kement-se. Menegiñ a ran koulskoude oa faoutet va fenn pa c'hellis d' ar fin, n' em deurel war va labour vurevier.

Sachet am boa dirazon ur bern paperennoù, hag en ur analañ pounner e kemeris va c'hreion glas-ruz evit o notenniñ.

N' am boa ket lennet ul linenn pa dintas, a-nevez, an telefon. Mallozhioù a ris leizh va genou. He stlepel am bije graet, a-greiz kalon, er penn all eus ar sal.

Kregiñ a ris koulskoude er selaouer.

— Alo ! a glevis. C'hwi o, Reun ?

— Mouezh va gwreg. Sederaat a reas va spered war an taol. Siouazh ! Diskanañ a ris buhan. Fuloret oa-hi. E-pad hir amezer e prezegas hep lezel ganin un toullig da lakaat ur gomz er gaoz, o tisplegañ din peseurt degemer he doa resevet

er c'homiserdi. Evit echuiñ, pe va feurgas mar karit, e roe urzh din da gemer va gwetur ha da vont diouzhtu, du-se, d' o lakaat en o renk.

Ken imoret fall ' oan m' am bije, a galon vat, heuliet hec'h ali ma ne vije ket bet hor c'harr en arvar war an hent. N' hellen ket dilec'hiañ eus va burev kenkas m' am bije bet ur galv eus ar blenier. Met prometiñ a ris d' am gwreg pellgomz d' ar c'homiserdi diouzhtu evit gouzout peseurt sardonenn he doa flemmet anezho.

— Goulennit ar c'homiser-meur, a lavaras-hi din rak gant ar reoù all n' eus netra d' ober. Pennek int evel azened ha n' eus ket fellet dezho intent rezon ebet.

Ha me da choukañ.

Peseurt buhez !

A-raok kontañ deoc'h penaos e teuis a-benn anezho, eo dav din displegañ plaen pezh a c'hoarvezas gant va gwreg.

Ur sarjant, azezet a-dreñv un daolig du, dirak ur prenestrig, a rae digemer d' an dud.

Abaf e chomas pa welas va bigoudenn. Ur momed a lakaas, a-raok dont a-benn, en ur serriñ gant poan e veg, da dapout an tammig spered a chome gantañ, ha da respont d' he demat.

— Va gwaz en deus pellgomzet ar mintin-mañ, a lavaras hi, evit gouzout peseurt paperoù oa dav kaout evit goulenn ur gartenn-anv. Degaset am eus ganin ar re a zo bet diskleriet dezhañ ; setu int amañ. Fellout a rafe deoc'h, mar plij, ober pep tra ret evit din kaout ur gartenn nevez ?

An den a gemeras ar paperoù. Spisaat a reas war bep hini.

Pa verzas ar poltredig « pevar-war-bevar » e savas e benn. Un neuz a evezhier a baras war e zremm. En e lagad, e spered a gilas-tre betek ar foñs. Evit kemer tizh, kazi-sur. Sellout a reas outi en ur geñveriañ ar poltred hag ar vaouez.

Hi, dinec'h, a c'hortoze.

A-benn ur pennadig an den a gomzas.

— N' hellan ket degemer ar poltred-se. Ne dalv netra.

— A ! a lavaras va dousig, abafet d' he zro. Me eo koulskoude.

— Ne lavaran ket ar c'hontrol, a respontas egile. Met evit ur gartenn-anv, ar poltred-se ne dalv netra.

— Petra a c'hoarvez gantañ 'ta ? a eilgerias 'va chanig, diskredus. Ar muzul en deus. Gant ur micherour eo bet graet.

Un aer a varner a gemeras an den, ha goude bezañ krizet roufennoù e dal e lezas da gouezhañ : « n' eo ket hervez al lezenn ».

— Perak ? a c'houlennas va gwreg, dichek.

An den a savas e viz-yod a-raok respont. Soñjit ! Evit ar wech kentañ eus e vuhez, kazi-sur, e wele, e gwirionez, ur Vreizhadez, setu ma n' ae ket da lezel an tu d' ober dezhi ur gentel :

— Hervez urzh al lezenn, e rank ur vaouez bezañ « penn-noazh » war boltred he c'hartenn.

— Penn-noazh ? a zevegas va gwreg, evel un heklev. Iche ! !

— Ya ! Penn-noazh, a gendalc'has egile, eürus gant e efed. Dav vo deoc'h dont en-dro gant ur poltred all ma fell deoc'h kaout ho kartenn.

Buan ec'h adkavas va dousig he spered dirak « genou-gwelien-lanteumañ » ar poliser. C'hoant a zeuas dezhi memes c'hoarzhin, rak, re wir, ne ouie hemañ tres liv ebet eus gizioù ar Brezhonezed.

An dra-se n' eo ket posubl, Aotrou, a lavaras-hi gant ur vouezh dereat ha seder. Ur Vigoudenn ne vez ket gwelet morse war he fenn noazh. Ne vez ket gwisket ma n' he deus ket he c'hoefoù. Ne da ket hepto, zoken war ar straed e-tal he zi. Pa ziskenn, d' ar mintin, eus he c'hambr, emañ dija he c'hoefoù war he fenn. Penaos a fell deoc'h az afe « penn-noazh » da di ur poltredour ? Termaji a rafe tro-kêr, ur vezh.

— Mezhus pe zivezhus, a respontas egile, n' eo ket me am eus graet al lezenn. Hag al lezenn, betek-hen a zo graet evit an holl, Bigoudenned pe get. N' an ket me, da vreutaat war gement-se. Lavar a ran 'ta e fell din kaout ur poltred « penn-noazh », anez-se, kartenn ebet.

Gant palv e zorn, ledan evel ur bal, e tastume dre ma gomze, ar paperioù ledet dirazañ, hag hep ur ger muioc'h, e taolas anezho war ar c'hontouer hag e serras e brenestrig.

Va gwreg a skubas anezho, kounnaret, hag o bountas holl bern-war-vern, en he sac'h, ha d' ar gêr.

Neuze e pellgomzas din.

■

D' am zro 'ta da vont er jeu.

Ober a ris an niverenn war glorenn doull ar pellgomzer.

E-pad ma c'hortozen, e c'hoarie va bizied ur bale kadarn war an daol.

— Alo ! a glevis a-benn ur momed.

— An Aotrou Komiser Meur, mar plij, a c'houlennis.

— Eus perzh piv ?

— Va anv ne zisklerio netra dezhañ, a respontis, n' anavez ket ac'hanon.

— Petra fell deoc'h ?

— Komz ouzh an Ao. Komiser Meur, a lavaris evit an eil gwech.

— Diwar-benn petra ? a adc'houlennas egile, pennekoc'h eget ur mul.

— Fellout a ra din goulenn gantañ perak en deus nac'het unan eus e boliserien ober d' am gwreg, ar gartenn-anv he deus goulennet bremaik er c'homiserdi, dindan an abeg a gavan iskis-tre, he deus kinniget ur poltred « e-koef » e-lec'h unan e « penn-noazh ».

— Ya, a lavaras. Me 'm eus degemeret anezhi. Lavaret am eus dezhi...

— A nann, a respontis, en ur droc'hañ dezhañ e gomz. N' eo ket dav adkomans gant ho menegoù. Fellout a ra din komz ouzh an Ao. Komiser Meur ha netra ken. Va gwir eo, n' eo ket ?

— Ya sur, Aotrou, a respontas. Gortozit mar plij.

Ar peoc'h a renas war al linenn. Kazi-sur, e tisplege ar paotr d' e vestr, piv ' oan, hag evit petra e pellgomzen.

Ur pennad goude e klevis :

— Amañ ar C'homiser Meur.

Diskleriañ a ris va anv. Ha goude :

— Va gwreg a zo o paouez pellgomz din un dra a gavan souezhus. Fellout a rae dezhi kaout ur gartenn-anv hag aet eo bremaik, betek ho purev. Nac'het eo bet aze reiñ dezhi ar gartenn-se, dindan an abeg m' he deus kinniget d' ar gward ur poltred « e-koef » e-lec'h unan « e penn-noazh ». Krediñ a ran ez eus aze ur fazi eus perzh ar poliser en deus graet dezhi digemer.

— Gwelet am eus ho kwreg, brematuchant, eus va burev, a respontas, pa dreuze ar blasenn o tont davet ar c'homiserdi. Va gourc'hemennoù a bedan ac'hanoc'h da zegemer evit kaerder ha braventez hoc'h Itron, ha muioc'h c'hoazh evit ar

veurdez ma toug he gwiskamant brezhat. E gwirionez n' am eus ket soñj bezañ gwelet em buhez un dra ken plijus. Un eston eo evidomp, Gallaoued, gwelout merc'hed ho pro o terc'hel gant kement a aked d' o gwiskamantoù broadel.

(O ! O ! a soñjis, setu amañ ur brezegenn na c'hortozen ket. Mel d' ar c'helienn me bari.)

— O tremen dre ar gêr-mañ emaoc'h ? a c'houlennas.

— O tremen ? Tamm ebet, a respontis. Er gêr-mañ emaomp o chom abaoe bloaz-hanter. Setu perak hon eus ezhomm eus servijoù ho purev evit kaout ar gartenn-se.

— Intent a ran. Ar serjant en deus he degemeret bremaik, en deus roet din da c'houzout perak en deus nac'het ober dezhi he c'hartenn. Ha war ar poent-se, Aotrou, ne c'hellan mann. Displijus eo evit ho kwreg, kompren a ran, met, hervez al lezenn eo bet displeget dezhi ar reolennoù. N' aotreer nemet al leanezed da vezañ toget war boltredoù o c'hartenn-anv.

— Neuze, Ao. Komiser Meur, penaos e tisplegit e reer, em Bro, hep skeud a vreutaenn, seurt kartennoù d' an holl verc'hed gwisket e mod Breizh ha toget, evel ma lavarit, eus ar bravañ ? Disentus e vije holl gomiserien va Bro ouzh ar Stad ?

Touellus eo ho komzoù, Aotrou, a respontas. Neblec'h na gavfec'h ur c'homiser a asantfe sinañ ur gartenn gant seurt poltredoù a c'hell bezañ gwelet er vro a-bezh. Nikun ne fellfe en em lakaat, ken diboell, a-enep al lezenn.

— Re wir eo koulskoude. Hag asuriñ a ran deoc'h n' emañ ket prest ar gomiserien-se da vezañ tamallet gant o Frefed, na muioc'h gant Pariz. Ha dereat eo, rak ur Vretonez n' eo ket gwisket hep he c'hoef. Ken dizurzh e vije dezhi ermaeziañ e-giz-se evel d' ur poliser bezañ penn-noazh war e labour. Hag ouzhpenn, da betra e talv ur gartenn ma n' eo ket heñvel ar poltred a zo warni ouzh an hini a zoug anezhi ?

— Faziañ a rit, Aotrou, a lavaras ar C'homiser Meur. Ur vizaj ne gemm ket.

— A zo gwir, a eilgeris. Linennoù un dremm na gemmont ket. Met ur vizaj a gemm koulskoude, dre vras, gant un disterañ tra : barv, mourroù, lunedoù hag all. Ha kalz muioc'h c'hoazh eo gwir an dra-se evit ur vaouez. Ar boaz hoc'h eus da evezhiañ an dud, ho micher eo ; daoust da se on sur e c'hwitfec'h war ho taol gant va gwreg ma tremenfec'h en he c'hichen hag hi gwisket e giz kêr. N' anavezfec'h ket anezhi.

Ouzhpenn, en ur stad diaes a lakait ac'hanomp rak, ma kendalc'hit da nac'h reiñ dezhi he c'hartenn, n' ouzon ket penaos a c'hello ober evit kaout unan.

— N' hoc'h eus nemet plegañ dindan reolennoù al lezenn ha, buan-tre e vo renket pep tra hervez ho koulenn.

— Evit un tenn ne raio ket.

Hag ouzhpenn, n' eus forzh penaos, zoken m' he dije c'hoant heuliañ hoc'h alioù, n' he dije ket amzer d' hen ober peogwir e renk beajiñ hiziv.

Respont ebet e penn all al linenn.

— Beajiñ a raio 'ta, a gendalc'his, met, hep kartenn. Ma c'hoarvez ganti un dra bennak, hi a zisklaerio eo bet nac'het ober unan dezhi gant Komiser Meur ar gêr-mañ.

— E mod ebet ! Difenn a ran groñs ouzhoc'h seurt tamall em c'heñver. N' eus ket bet nac'het ober ur gartenn d' ho kwreg ; hi eo a nac'h plegañ ha sentiñ ouzh al lezenn. Taolit evezh, mar plij, war ar pezh a lavarit ha muzulit ho komzoù.

— Mat, a lavaris. Tevel a ran war gement-se.

Koulskoude, Ao. Komiser Meur, ur gerig a lavarin c'hoazh a-raok echuiñ. Koll amzer n' eo ken tabutal kenetrezomp.

Aliañ a rin va gwreg da veajiñ hep kartenn, c'hoarvezo pezh a c'hoarvezo met un ali all a roin dezhi : mont warc'hoazh vintin da Gomiserdi Pont-'n Abad, ha goulenn du-se ar gartenn a fazi dezhi, en ur ober lakaat warni hor chomlec'h amañ. Du-hont n' he do na prezegenn war gemennadur al Lezenn na nac'h ouzh seurt ebet.

War-bouez tri pe bevar devezh e tistroio amañ gant hor bugale. Neuze, ni yelo hon-daou, a-gevret, betek ho purev evit diskouez deoc'h, nevez-flamm, ar gartenn a vo bet graet dezhi er Vro, ha c'hwi a c'hello merzout warni ar bravañ poltred eus va gwreg « e-koef ».

Ha ma chomit diskred dirak seurt testeni, e pellgomzin eus ho ti da gomiserdi Pont-'n Abad, war va c'houst, evel just, ha c'hwi a c'hello goulenn gant ho keneil penaos ha perak en do gouzañvet oberiañ a-enep al lezenn.

— Mat, ' oan respontet e penn all al linenn. Lavarit d' ho kwreg dont d' am burev. Prientet e vo dezhi diouzhtu he c'hartenn. Kenavo Aotrou.

— Trugarez, a respontis.

D' am zro da vezañ sabatuet.

Pellgomz a ris war an taol d' am gwreg. Evel kan ur c'hilhog faro e tregerne va mouezh, rak, ur mell taol biz troad am boa graet d' egile.

Un hanter eur bennak goude, hi a c'halve ac'hanon d' he zro.

— Emañ dirazon, a lavaras din. War barlenn ar siminal am eus he lakaet, dirak an telefon.

■

Hervez ma oa bet divizet etrezomp diouzh ar mintin, e tistrois eus va burev un hanter eur abretoc'h eget boaz evit hec'h ambroug d' an ti-gar.

Pa zigouezhis er gêr, e kavis ar valizenn a-nevez er pondalez, renket brav ha serret, war ur gador. Warni, an disglavier, hag ar sac'hig-brec'h en he c'hichen.

Hep koll amzer e sammis pep tra, ha ni buan d' ar gar. Ne oa nemet ar blasenn da dreuziñ.

Mare an disparti a zeuas re vuan ; a-boan m' am boa bet amzer da gontañ dezhi doare va fellgomz d' ar C'homiser Meur ha klevout ganti, hini hec'h eil droiadenn er c'homiserdi ma erruas an tren.

Amzer klask ur c'hombod, renkañ ar valizenn er rouedoù, ha goude, kemmeskañ hor bouchoù trouz, ma c'hwitelle dija paotr ar c'hae.

■

Ha setu me o tistreiñ d' am zi, paotr yaouank evit un nebeut devezhioù. Met se, a lavaris, ouzhin va-unan a zo evit un den, traoùigoù dister. Amzer vak evel-se a c'hell bezañ leuniet aes : ul levr bennak a gaver atav da lenn, urzh a c'heller lakaat er paperoù, hep kontañ ar pezhioù-c'hoari skignet dre ar radio, d' abardaez, pe ar sumfonioù a selaouer atav gant kement a blijadur en didrouz kaer un ti goullo. Ha ne gomzan ket eus an amzer a dremen un den bav eveldon, d' aozan e bredoù pe da skaotañ e zistalac'h. Ouzhpenn, pa vezer enoeet, ar sinema n' eo ket graet evit ar chas.

Evel-se a rambreen.

Digoret va dor, stlepel a ris anezhi war va seulioù ur wech aet tre en ti. Tennañ a ris va zog, ha gant ur jestr ledan, evel

boaz, e vannis anezhañ da dogiñ an telefon war barlenn ar siminal er gambr.

Ouzh hen ober, e verzis un dra bennak e-kichen ar pell-gomzer. Tostaat a ris, hag e welis. Petra ? Met kartenn-anv nevez va gwreg evel just.

— Ha turiet am eus neñv ha douar evit he c'haout, a soñjis. Ma, ne dalv ar boan.

« A ! Merc'hed ! evel ma lavare Marzhin, va zad-kaer, ma ne vije ket stag ho revr... »

Amañ e tlefe bezañ echuet va lavar. Koulskoude, ur gerig a rankan skrivañ war-lerc'h, rak bremañ, va gwreg he deus div gartenn-anv. An hini nevez-se am eus komzet deoc'h eus he doare hag an hini gozh am boa kavet e-pad va c'hentañ beilhadenn, em doug-paperioù.

Daoust hag am eus lavaret dezhi eo bet kavet hounnezh ganin ? Ne gredan ket. Kazi-sur n' am eus ket bet soñj.

Ar pezh-mañ en deus bet priz kentañ
EMGLEO SEVENADUREL PARIZ

KAZH HA LOGODENN

Pezh-c'hoari e tri arvest

gant

Jarl PRIEL

(Kendalc'h)

Ha n' eus ket pell, am eus klevet kement-mañ digant an diaoul : « Doue a zo aet da anaon, lazhet gant e druez ouzh an dud. Diwallit 'ta diouzh an druez, rak a-benn ar fin e tegasfe houmañ ur goabrenn gwall-deñval a-us da vab-den. »

FEDERICK NIETZSCHE :
« Evel-se e komze Zarathoustra ».

EIL ARVEST

Ur miz goude, e ti an Doktor Lindblad, war-dro seizh eur d' arbardaez.

Ur sal kempennet evel e ti tud pinvidik. En don al leur-c'hoari, ur prenestr uhel ha ledan ma weler drezañ gwez, bleuñvioù ha gwenodennoù ul liorzh. Dirak ar prenestr, ur gourvez-vank ler du. War an tu dehou, ur siminal e maen-marbr ruz, hag a-us dezhañ ur skeudenn vras, poltred ur paotr yaouank ; bez 'z eus ul lienn-kañv en-dro d' ar stern alaouret. A bep tu d' ar siminal, un armel-levrioù. War an hevelep tu, er c'hentañ hed-gwel, un nor a zaou stalaf. Dirak ar siminal, un tammig a-skej, un daol-skrivañ turgnet brav. Bez' ez eus warni ur pell-gomzer hag ur c'hleuzeur : ur voull feilhañs wenn gant un tog seiz melen.

War an tu kleiz, er c'hentañ hed-gwel, ur pikol kador-vrec'h ler du hag un daolig ; bez 'z eus warni un tasad kafe, ur chipod-butun hag ur c'horn pri gant ur c'harenn hir meurbet. En don, war an hevelep tu, ur seurt logell, ha dirazi div bazenn dre lec'h ma pigner da vont d' ar rakkambr, met ne weler eno dor ebet. Ur c'hantolor strink a zo e-pign ouzh ar solier. Teñval a-walc'h eo ar sal, dre ma ra glav ha m' eo koumoulet an oabl, rak, anat d' an holl, diwezhat tre e tegouezh ar c'huzh-heol e Norvegia e-kerzh an hañv, ha koulz eo lavarout, biskoazh ne vez noz er c'houlz-se bloaz.

Pa sav ar ouel, emañ an Doktor Lindblad o vutunat ur segalenn en e goazez ouzh an daol-skrivañ. Bez ez eus dirazañ un tasad kafe. Pa vez en e sav, e weler ez eo un den a vent etre daou, na re vras, na re vihan. Kigennet mat eo, arabat e vefe lavarout ez eo treut, met n' eo ket lart kennebeut all. E vlev melen, krog da loediñ, a zo regennet strizh ; n' en deus na barv na mourrennoù. Glas-mouk eo e zaoulagad hag ar peurliesañ e vez prederiet hag enkrezet e selloù. Bez' ez eus un toullig e-kreiz e c'hroñj ha diouzh e zremm, eo anat e tle bezañ un den kalonek met soñjus-tre. E vouezh a vez dalc'hmat sioul hag hegarat. Daouarn stummet mat, daouarn diouzh e labour en deus, daouarn un oberatour dispar. Hanterkant vloaz, pe dost, en deus. Bez' eus en-dro dezhañ ur porpant, ur jiletenn hag ur bragou mezher du ; kolier e roched feret a zo ken lintrus ha ken kaled da welout hag ur borselenenn.

E dad-kaer, ar C'hont Oestermark, un den war an oad, dek vloaz ha tri-ugent d' an nebeutañ, a zo en e goazez war ar gador-vrec'h, a-dal d' an arvestourien. O lenn ur gazetenn emañ, ha pell eus e zaoulagad e talc'h ar gelaouenn, e-giz ar c'hozhidi hirwel. Berr eo e zivhar, met ledan e chouk ha goude ma krog e gof da grennaat, ez eo bepred ur paotr feuls ; n' eo ket gwad, met arc'hant-bev a red emichañs en e wazhied, ha pa stag da gerzhout, e vez ken sonn e benn evel hini ur c'hilhog stad ennañ : « C'hwezhet ' eo ho tad gant al lorc'h ! » *hervez ma lavare Von Wullfen da Garin. Gwennkann eo e vlev gwevnoc'h eget neud seiz ha ken hir ma tapont bete kolier e levitenn. En desped d' ar gozhni, eo chomet livrin e zremm hep kriz ebet, nemet div pe deir roufenn vunud e korn e zaoulagad. Dalc'hmat e vez o vousc'hoarzhin ha diouzh e neuz, e tle bezañ ur goapaer. E mezher du ez eo gwisket evel e vab-kaer, rak e kañv emaint o daou.*

Bez ez eus c'hoazh un all o vont hag o tont dibaouez ; chom a ra hemañ ur wech en amzer d' evañ un dakennig kafe, rak lakaet en deus e das e-kichen hini Lindblad, war gorn an daol. Biken ne gredfer ez eo an den-se ar prederour Ingmar Halfoorson, ur mestr-kelenner. Evitañ da vezañ skrivet meur a oberenn holl-vrudet, e tenn bremañ war ur micherour dilabour, pe zoken war ur foeter-bro. Treuzwisket eo ar paour kaezh, rak klask a zo warnañ, ha ma tapfe krog an Alamaned en e gabiez, e vefe diouzhtu barnet d' ar marv. N' en deus na kolier, na kravatenn, na jiletenn, hag ezhomm en deus e roched melen-gell da vezañ kannet. Berr daonet eo manchoù e chupenn, evel pa vefe gwisket e dibourc'h un all, ha takonet eo war e c'hlin dehou e vragoù krog da deuc'hiñ. En ur strivañ da gemmañ muioc'h-mui e spez, en deus laosket blev, barv ha mourrennoù da vountañ e giz ma karent. Ha bennozh d' ar bern krev-se ken reut ha reun, d' e fri togn, d' e zaoulagad sanket don en o foull, ha d' e vent uhel, na din na deoc'h ne blijfe kavout ar seurt paotr war hon hent e korn ur c'hoad pe en ul lec'h digenvez. Dleout a ra bezañ un tammig koshoc'h eget e geneil Lindblad.

E-pad ul lajad, ne lavar ger nag an eil nag egile, met a-benn ur predig amzer e stag ar C'hont Oestermark da jogañ ha da regiñ e gelaouenn.

OESTERMARK. — Gevier, gevier ha gevier ! N' eus nemet gevier da lenn war an torch-reor mañ.

HALFOORSON. — Ya, diouzh klevout ar B. B. C. war washaat bemdeiz ec'h a droukverzh an Alamaned e Rusia, kaer o deus poanial.

LINDBLAD. — Ha krediñ a ra dit, Ingmar, e vez dalc'hmat ar wirionez gant ar Saozon ?

OESTERMARK *(en ur gouchañ e gorn-butun)*. — O te, te !... *(Hejañ a ra e skoaz.)*

LINDBLAD. — Dalc'hit 'ta, va zad, gant ho kaoz, din da c'houzout petra ' zo war ho spered.

OESTERMARK. — Ataoe, deut out da vezañ gwall glouar e-keñver da vro.

LINDBLAD. — Va bro, a lavarit-hu ? Tri miz am eus ranket chom e toull-bac'h da c'houzañv gant an aon hag ar baourentez. Ankounac'haet hoc'h eus e pe stad eo bet laosket ho merc'h da vont d' ar gêr, e-leizh a c'horioù hag a c'houlioù war hec'h izili. Met hon anken, hon dienez-ni ne dalv ket ar boan komz diouto. Ur mab hor boa, ur paotr karantezus, donezonet-kaer, — deut e vije da vezañ un arzour, ur mailh-kizellour, kwita, Ingmar ? Ya, ur bugel hepken hor boa *(en ur ziskouez ar skeudenn a-us d' ar siminal)* ha setu petra ' zo chomet en e zilerc'h, netra ken ! N' ouzomp ket zoken pelec'h emañ e vez. N' am eus ket c'hoazh roet trawalc'h d' am bro ?

Emañ ar C'hont o tanañ e gorn-butun, hag er giz-se e c'hell tremen hep eilgeriañ.

HALFOORSON. — Krog on da grediñ, Kont, e vo d' an diwezh an Alamaned trec'h d' ar bed-holl.

OESTERMARK. — Tavit din, Halfoorson, gant ar seurt sorc'hennoù. Biken ne c'hoarvezo ar gwalleur-se, a drugarez Doue.

LINDBLAD. — Doue ? Bez' eus c'hoazh 'ta en neñvoù un Doue hollc'halloudek ? N' eo ket aet da droadañ evel meur a dra hag a zen doujet ha kanmeulet kent ar brezel ? Pe stouvet e vefe e zivskouarn ha mouchet e zaoulagad ? Daoust din da vezañ ur pec'her, ur paour kaezh techet da wall-ober, pa gavan war va hent ur preñv, pe ur verienenn, e tiwallan d' o frikañ. Hag ho Toue, an Hollvadelezhus, evel ma rit dioutañ, en em blijout a ra o sellout ouzh al lazhadeg-mañ, o welout an dud krouet gantañ, mac'hagnet, muntret, bruzunet, brevet dindan dreid, bras ha bihan, kozh pe yaouank ? Nann, na gomzit ken dirazon nag eus ho pro, nag eus ho Toue... *(Den ne lavar ger. Goude ur pennadig.)* Va digarezit, me ho ped, va zad, ha te ivez, Ingmar, met evidon da vont ha da zont, da zebriñ ha d' evañ evel pep den, n' eo ken an Doktor Lindblad, met ur c'horf-marv a zo bremañ en ho touez...

Daouzrailhañ a ra ar reolenn edo o c'hoari ganti ur pennad 'zo, ha teurel a ra an tammoù war an daol. Mont a ra en e sav hag eñ da gerzhout etrezek ar prenestr. Chom a ra an daou all da sellout outañ en ur hejañ o fenn.

HALFOORSON. — Ya, ya, dre hir-amzer e teuer da zigalonekaat. Krog on da vezañ skuizh o klask repu bemnoz en ur marchosi pe ur c'hrignol, dalc'hmat war-c'hed, ha zoken dre va c'housk. Talvout a rae din ar boan bezañ anvet da « Zoktor honoris causa » e Skol-Veur Iena, Bonn ha Heidelberg !

OESTERMARK. — Bez' ez eus marteze unan bennak eus ho tiskibien gwechall o redek war ho lerc'h.

HALFOORSON. — A c'hellfe bezañ, met biken hini ne dapo krog ennon, *(en ur dennañ ur bistolenn e-maez e c'hodell)* rak gant ar benveg-mañ, barrek on da vezañ dieub, kerkent ha ma karin.

OESTERMARK. — Ha da be vad, Halfoorson ?

HALFOORSON. — Na petra 'ta, Kont ? Bez' e vo ur brogarour nebeutoc'h e Norvegia, ha setu eno. Rak aon bras am eus na zeufe hon enebourien da c'hounit. Marteze, kent na vo gwall-hir ar geot war va bez, stankoc'h eget ur c'horadenn c'hwenn-gwez war ur bod roz e vo amañ ar

waskerien hag ar re a-du ganto. Ha seul vui ma tremeno an amzer, seul vui ma kemer aint o c'hreñv, e stagint d' ober buhez d' hor c'henvroidi ; difenn a raint outo da gomz o yezh, ha me oar. Ha tamm-ha-tamm, dre lorc'h, evit bezañ erru mat ganto, e teuyo ar pennoù-bras hag ar vourc'hizien da sentiñ outo, ha zoken d' ober gwashoc'h egeto...

OESTERMARK. — Biken ne raint.

HALFOORSON. — Graint, Kont, graint !

OESTERMARK. — Petra, hon noblañs, hon eskibien ?... Ne raint ket, pa lavaran.

LINDBLAD *(en ur vont adarre d' azezañ ouzh taol)*. — Graint, va zad, bepred e c'hoarvez evel-se kel lies tro ma tegouezh d' ur bobl koll e frankiz.

HALFOORSON. — Met petra vern ? Kenderc'hel a rayo ar gouerien, ar beorien, an dud a netra d' en em dommañ ouzh yezh ha stumm-bevañ o c'hentadoù ; derc'hel a raint koun eus hor c'hanaouennoù kozh, hor c'horolloù, hor gwiskamant gwechall. *(Dre an nor dehou e teu tre Karin ha Margit.)* Ha tra ma vano un toulladig tud war ar maezioù, ha marteze en don ar c'hoadoù, e-tailh da gomz hon yezh, ne vo ket marv c'hoazh hor bro. *(En ur sevel e vrec'h d' an nec'h.)* Bevet da viken Norvegia !

AR RE ALL *(a-gevret, en ur ober eveltañ, holl nemet Lindblad, chomet difiñv ha dilavar en e goazez)*. — Bevet !

MARGIT. — Va Doue, gwall-deñval e kavan amañ ; takenn ne weler. Ec'h an diouzhtu da vouchañ ar prenestr kent enaouiñ ar gouloù.

Ober a ra evel ma lavar hag enaouiñ a ra ivez Lindblad ar c'hleuzeur war an daol.

Margit a zo un tammig gwrac'h gromm, gant un dremm ha daouarn melen-koar. Daouzek vloaz ha tri-ugent he deus, met daoust da se, ez a bilpazig evel ul logodenn, dalc'hmat eskuit hag aketus. Heñvel eo da welout ouzh ur gozh leanez

gant he c'hoef hag he lien-askre feret, ha dreist-holl he sae liv ludu, ur regennad nozelennoù munut dezhi, manchoù ledan meurbet ha plegoù bras ouzh he bandenn. O vezañ m' he doa Karin kollet he mamm ez vihan, e komz outi ar vatezh evel pa vefe an Itron Lindblad he merc'h.

HALFOORSON. — Glav a bil a ra bepred, Margit ?

MARGIT. — Tavet eo ar barr, Aotrou, ne ra bremañ nemet un ailhenn.

KARIN *(en he c'hoazez war ar gourvez-vank e-kichen Halfoorson)*. — Va digarezit c'hoazh ur wech, Ingmar, ur vezh eo din degemer ken fall em zi ur c'heneil eveldoc'h, met petra ' fell deoc'h, en amzer a ren, e rankomp bevañ evel peorien.

OESTERMARK *(da Vargit, krog da zastum an tasoù-kafe)*. — Ya, Margit, pe voc'hach hoc'h eus diskennet din ? Blaz ar gwelien ha liv ar braoued a zo warnañ, c'hoant hoc'h eus 'ta da gontammiñ un den kozh ?

MARGIT. — Evel-se 'mañ, Aotrou kaezh ! Nag evit aour nag evit arc'hant ne gaver mui kafe mat d' aozañ. Allas, ne ziouan na te na kafe evel spoue e skeud ar sapr war hor menezioù.

Mont a ra er-maez gant he zasoù.

HALFOORSON. — « An holl draoù a ya ganto ! » hervez ma lavar ar bobl.

OESTERMARK. — Ha gant gwir abeg. Hogen, mar bijen me va mab-kaer ne vefe amañ dienez a netra. Bez' e vefe bara a-leizh, kig, likur, kafe, ha me oar.

LINDBLAD. — Dal 'ta ! ha digant piv an diaoul ho pefe ar madoù-se ?

OESTERMARK. — Digant Heimschlag.

LINDBLAD. — Biskoazh kemend-all ! Plegañ a rafec'h 'ta da vevañ diwar aluzon rener ar Gestapo ? C'hwi, ur brogarour ken ferv ?

OESTERMARK. — Ya 'vat ! Lemel e dra digant al laer. N' eo nag ur si nag un taol-kaer, evel ma teu gant kouerien hor c'horn-bro.

LINDBLAD. — Ret mat eo din kemer digantañ arc'hant hag ur voestad segalennoù ur wech en amzer, ha c'hoant bras am bez d' o zeurel e-kreiz tre e zaoulagad, met goulenn digantañ tra pe dra, nann, nann, biken ne rin se, a drugarez Doue !

HALFOORSON. — Ha peseurt den ' eo da glañvour ?

OESTERMARK. — Heimschlag ? Ur ramz, emichañs, a vent gant Holophernez, ur pikol blonegenn gwintet war zaou biped hir ha tev, e-giz Bismark pe Ludendorff, ha beogadenn a dle leuskel, gwashoc'h eget ur porc'hell pa vez an troc'her-moc'h o plediñ gantañ.

LINDBLAD. — N' eo ket 'vat, va zad. Bez' eo Heimschlag un tammig gogez a dregont vloaz, ur floc'hig leun a ardoù, gant ur vouezhig flour hag ur mousc'hoarzh hegarat-tre. Muioc'h a c'hwez-vat a vez gantañ eget gant ur goantenn gwall-vrudet ; a-wechoù zoken e fell din mezevenniñ pa vezañ war e dro. Bez' ez eus en e gambr ur bern bleunioù evel dirak teltenn ar Sakramant...

KARIN. — Ha gwir ? Ur pezh kriz eveltañ, gleb touilh gant daeroù ha gwad hor c'henvroidi ?

LINDBLAD. — Ya, Karin, ha diouzh e glevout, e vrasañ dudi a vez sellout ouzh e zastummad kozh boestoù chimik ; bemdeiz, emezañ, e kresk an niver anezho, hag aon en deus rak bezañ dall, o vezañ ne c'hellfe ken gwelout na merat an teñzor-se.

HALFOORSON. — Poan am eus o krediñ ar seurt traoù...

LINDBLAD. — Geo ! ha bamet e chomis da c'henaouegiñ war dreuzoù e gambr an deiz kentañ e teuis d' e vete. O redek edo war-lerc'h e vevel, rak strivañ a rae hemañ da lazhañ ur wenanenn dihentet, ha derc'hel a rae Heimschlag da vesteodiñ : « En anv Doue, Fritz, emezañ, diwall da c'hloazañ ar paour kaezh loenig ! »

OESTERMARK. — Kerse eo ganin, dre ma n' on ket mezeg evit an daoulagad. Kaset am bije prim-ha-prim an Aotrou-se d' an ifern da sellout pet boest chimik en deus ezhomm an diaoul pa fell dezhañ enaouiñ e dan.

KARIN. — Ha da be vad ? Dougen ar boan evit ho taol a rafe ur c'hant tud d' an nebeutañ, distrujet ganto ha marteze e teufe da ren ar Gestapo ul loen kalz krisoc'h hag akuitoc'h eget Heimschlag.

OESTERMARK. — Piv ' oar, Karin ?... Sell, lazhet eo bet hor c'habiten Magnus, ha ne dalv ket Magnus Vras, ha pell ac'hane zoken, an hini hon eus dibabet en e c'houde, evitañ da vezañ un den dizaon hag ampart-tre.

HALFOORSON. — Ya, Magnus Vras, bez ' oa hennezh ur mailh, Doue d' e bardono !... Bete-vremañ n' on ket evit intent dre be stumm o deus gallet e bakañ, p' edo o tont eus ti danvez e wreg. Gwerzhet eo bet, moarvat, gant un trubard.

OESTERMARK. — Pe gant ur c'hast bennak, rak er mare-mañ, e ranker diskrediñ war verc'hed 'zo, muioc'h c'hoazh eget war ar baotred. *(Aet eo Karin en he sav, kerzhout a ra etrezek un armel-levrioù, hag eno e van d' ober an neuz da lenn.)* Olaf, daoust ha takennoù ac'h eus da verañ en daoulagad paotr e wenanenn ?

LINDBLAD. — Ya, bep beure ha bep noz, hag en tu-hont da se d' ober am bez gwech ha gwech all gant ur strinkell.

OESTERMARK. — Ac'hanta flistr ur binim bennak e gwazhied an amprevan.

LINDBLAD. — Netra aesoc'h, hogen ne don ket e sell d' ober diouzh hoc'h ali. Arabat eo d' ur mezeg lazhañ e glañvour, ha pa vefe e vrasañ enebour.

HALFOORSON. — Gwazh a se ! rak a drugarez d' ar c'hanfard-se, ret eo din en em ziskouez e-touez an dud e-gizmañ, treuzwisket ha heñvel ouzh ul lakepod. Dec'h ar beure, da skouer, p' edon o tremen dirak ar c'hoc'hu, e stagas ur vaouez da huchal warnon : « Selaou 'ta, kac'h-moudenn,

emezi, ro dorn din da wintañ ar vannad pesked-mañ war va c'harr bihan ». Graet am eus he c'hoant, evel just, hag he deus bet ar vadelezh da lakaat un tammig gwerzh-butun e palv va dorn...

KARIN *(en ur zistreiñ war e du)*. — Daoust ha kemeret hoc'h eus hec'h arc'hant ?

HALFOORSON. — Na petra 'ta, Karin ? N' am boa ket gounezet va gopr ? Gwall-danav e vez dalc'hmat va yalc'h, evel ' ouzoc'h.

LINDBLAD. — Arsa, Ingmar, pet gwech am eus lavaret dit : « M' ac'h eus ezhomm da gaout arc'hant, pe n' eus forzh petra all, a-walc'h eo dit va... »

HALFOORSON. — Tav, Olaf, tav ! Diegi am bez o taoubenniñ va nesañ. Ha petra vern ?... A-barzh nemeur e paouezin da c'houzañv, ha gwell a se, rak n' on ket evit padout gant ur vuhez evel-hen. Ya, kent na vo pell, hervez ma touas din ul lennerezh planedennoù, e vin...

OESTERMARK. — Petra ' lavarit-hu, Halfoorson ? C'hwi, ur mailh gouiziek, a gredfe ul lennerezh planedennoù ?

HALFOORSON. — Ha petra ' virfe, Kont ? Da bep den e stultenn. Dastum a ra Heimschlag boestoù chimik, darn all a stag gant balafennoù eus ar broioù tomm, pe gant timbroù kozh... Ar skiantoù amguzh, setu aze va zu gwan, ha pa soñjan...

Dont a ra tre Margit.

MARGIT. — Emañ seizh eur o paouez da seniñ, Aotrounez.

OESTERMARK *(en e sav)*. — Poent eo dimp 'ta tostaat.

HALFOORSON *(o vont ivez en e sav)*. — Amzer hoc'h eus. N' ho po d' ober nemet ur pennadig-kerzhout ; gallout a reot mont bete du-hont war ho troad hag a-zoug ho kamm.

LINDBLAD. — Ha pelec'h e vo an dro-mañ ar vodadeg ?

HALFOORSON. — E vanell ar Gigerien, a-dreñv ar Skol-Veur, en ur stal-labour e don ar porzh, e ti ur mouler.

LINDBLAD *(en ur vont en e sav)*. — Ret eo din ivez mont war-dro an Aotrou Heimschlag, hag hoc'h ambroug a rin, va zad, rak ar vanell-se a zo war va hent.

HALFOORSON. — Arabat eo din bale er straed gant Aotrounez gwisket kaer ha dereat eveldoc'h ho taou. Diskenn a rin gant diri ar gegin, panevet da se e vefe ho porzhier e-tailh da grozal din : « Eus pelec'h an tanfoeltr e teuez-te gant da votoù lous, hailhevod a zo ac'hanout ? »

OESTERMARK *(o treiñ war-du Halfoorson)*. — Ho tigarez, Halfoorson, ankounac'haet am eus adarre niverenn chomlec'h ar mouler. Setu petra ' eo koshaat !

HALFOORSON. — Eizh ha daou-ugent, banell ar Gigerien, e don porzh ur mouler. Kenavo ar c'hentañ, Karin, ha mar na don ket tonket d' ho kwelout c'hoazh ur wech, dalc'hit koun eus ar prederour Halfoorson, marvet evel meur a hini evit e vro.

KARIN. — Petra eo deoc'h, Ingmar, en em chalañ e-giz-se ?

HALFOORSON. — En em chalañ, emezoc'h ? Ne ran ket avat, met faezh on o vevañ dindan guzh, ha m' emañ ar wirionez gant va lennerezh planedennoù, biken ne vin tapet ez-vev gant an enebourien. « Va buhez, va brud en dorn Doue », setu aze, kwita, gerioù ardamez ho kendadoù Oestermark ? Va buhez-me ha va brud a zo em dorn... Kenavo, va flac'hig... *(Pokat a ra da zorn Karin. En ur dremen dirak Margit, e sav e vrec'h d' an nec'h e-giz ur c'hlezeiataer roman dirak an Impalaer)*. Ave, Margit, moriturus te selutat !

MARGIT. — Ya, ya, Aotrou, na rit gwad fall, kendalc'hit da c'hoarzhin ha da farsal...

Mont a ra Halfoorson er-maez dre an nor dehou, e-keit m' emañ ar C'hont hag e vab-kaer o vont kuit dre logell an tu kleiz.

MARGIT *(en he c'hoazez war ar gador-vrec'h)*. — Selaou 'ta, Karin, petra ' vefe mat din aozañ arc'hoazh da verenn ?

KARIN. — Va Doue ! emaout adarre o komz eus boued, ha ni o paouez da gaout ur pred ken treut. Begad ebet n' en deus debret Olaf, koulz eo lavarout.

MARGIT. — Gout ' ouzon, met n' on ket kiriek.

KARIN. — Ha klevet az pefe unan bennak o klemm ?

MARGIT. — Ma ! pesked ez on e sell da brenañ, ha marteze e vo ganto leizh-kof, daoust dezho bezañ dreinek. Ha mar kavan un tammig bleud, ha daou pe dri vi, e torloin ur wastell, evel ma teuio e teuio...

KARIN. — Dit eo da welout... *(En he c'hoazez war vrec'h ar gador.)* Truez am eus, Margit, eus va faour kaezh pried. Ne vez ken e benn gant ar c'hlañvourien na gant e vicher. Kildreiñ a ra el liorzh den ne oar pegeit, evel un ene hirvoudus. Ar peurliesañ, ne gousk takenn en noz, ha degouezhet ' eo din en em gavout warnañ, en e goazez amañ ouzh e daol-skrivañ, hag eñ o tifronkal gwashoc'h eget ur c'hrennard.

MARGIT. — Ya, n' on ket souezhet. Ha te, Karin ?

KARIN. — Me ?

MARGIT. — Ya, va flac'hig... N' eus ket pell c'hoazh... Met diwall da grediñ emaon o tamall dit tra pe dra... n' eus ket pell, a-dal ma veze klañv da vab, p' en em gave zoken diaes un nebeudig, ne bades ket gant ar boan-spered, ha bremañ, setu...

KARIN *(en he sav)*. — ...bremañ, kwita, morse ne weler ac'hanon o skuilh daeroù nag o leñvañ ? Ur vamm griz, ur vamm digañv on, a gred deoc'h ?... N' eus forzh, noz ha deiz e vez atav va spered gant Erik, ha pediñ a ran a-greiz kalon evit va faotr bihan. Met ne ran ket eveldoc'h ; n' eo ket evit ur bugel aet da anaon e kendalc'han da bediñ Doue...

MARGIT *(en he sav)*. — Karin ! neuze 'ta spi ac'h eus c'hoazh da... ?

KARIN. — Tavomp gant se ! Dont a ri deiz pe zeiz da c'houzout ar Wirionez. Da c'hortoz, pled evel boaz gant hor bevañs, frit pesked da verenn, ha dorlo ar gwestell a blije d' Erik. Prestig marteze e teuyo adarre d' ober e lipous en-dro dit...

MARGIT. — Ne dout ket oc'h huñvreal, va merc'hig ?

KARIN. — Peoc'h war se, pa lavaran ! Diwall da gomz eus kement-mañ da zen ebet, na zoken da Olaf, rak o vezañ ma...

Klevout a reer ur c'hloc'hig o seniñ er rakkambr.

MARGIT. — Va Doue ! piv ' zo aze ken diwezhat ?

KARIN. — Kae da welout.

Mont a ra Margit er-maez dre al logell met hogos diouzhtu e teu war he c'hiz.

MARGIT. — Bez ' eus amañ un Aotrou, ha c'hoant bras en deus da gomz ganit.

KARIN. — Pe Aotrou ?

MARGIT. — N' ouzon ket ; ur c'heneil a gozh, emezañ.

Dont a ra tre Von Wullfen. N' eo ket gwisket gant e zilhad soudard ha dougen a ra war goubl e vrec'h ur vantell disglav.

WULLFEN. — Nozvezh vat deoc'h, Karin. Penaos emañ ar bed ganeoc'h.

KARIN. — C'hwi eo ?

WULLFEN *(en ur ziskenn d' an traoñ)*. Ya, kant vloaz ' zo n' am boa ket gwelet ac'hanoc'h. Ho pediñ a ran d' am digarezhiñ, dre ma 'z on deut d' an eur-mañ d' ho tregasiñ, met diredet 'on d' ho kweladenniñ, kerkent ha m' am eus kaset va labour da benn ; da bep hini, 'vel ouzoc'h, e vicher.

MARGIT *(e-tal an nor dehou)*. — Karin, te pe gafe, petra ' vo degaset d' an Aotrou ?

WULLFEN. — Nag an eil nag egile, trugarez ! Koaniet am eus, ha netra ne fell din nemet adgwelout Karin ha komz ganti eus gwechall-gozh.

Mont a ra Margit er-maez.

KARIN *(en ur vont dezhañ diouzhtu, drouk enni)*. — C'hwi, em zi ? Gwall dichek ho kavan, Aotrou Von Wullfen !

WULLFEN. — Peoc'h, Itron ! A-benn ur pennadig e c'hellot krozal din kement ha ma karot, met kent stagañ gant ho rebechoù bec'h d' am labour !... Piv ' eo an druilhek gant barv ha blev hir a zo o paouez mont er-maez ho porzh ??

KARIN. — O c'hedal e vezit 'ta atav en-dro dimp ?

WULLFEN. — Nann ; ezhomm am boa da c'houlenn diganeoc'h un draig, met ret mat e oa din gortoz ken na vije aet ho pried war dro e glañvour Heimschlag, ha goude ma tremenas dirazon ho tad hag ho ten, e tegouezhas din parañ va daoulagad war an druilhek-se. Piv eo hennezh, Karin ?

KARIN. — N' eus bet druilhek ebet amañ ; n' on ket boaz da zegemer ar seurt tud.

WULLFEN. — Tavit gant ho kevier, mar plij ! Evitañ da vezañ dineuziet ha treuzwisket mat a-walc'h, am eus anavezet war an taol ar mestr-kelenner Halfoorson, prederour holl-vrudet. Alies e vezen pedet gwechall d' e di.

KARIN. — Diouzh ho klevout, manet oc'h gwall drugarezus en e geñver.

WULLFEN. — Hervezon, n' eus nemet daou rummad tud hepken e-pad ar brezel : ni, da lavarout eo, an Alamaned tonket da ren ar bed, hag ar re all, gouestlet da vezañ gouzilh dindan hon treid-ni... Tizh ' oa, moarvat, gant an Aotrou Halfoorson, mont d' ar red e lec'h ma tle en em vodañ henozh renerien ar strolladoù a-enep dimp ?

KARIN. — Va Doue ! gout ' ouzoc'h 'ta zoken kement-se ?

Mont a ra en he c'hoazez war ar gador-vrec'h, a-dal d' an arvestourien.

WULLFEN. — Ya, ha meur a dra all ouzhpenn, a drugarez d'un toullad kenlabourerezed eveldoc'h. Pelec'h e vo ar vodadeg ?

KARIN. — Klaskit hoc'h unan, pe kit da c'houlenn digant ur genlabourerez-all.

WULLFEN. — Bezit war evezh, Itron ! Mamm ebet nemedoc'h n'he deus ur mab em skilfoù, ur mab chomet bev, daoust ma 'z eo bet dija e anv embannet war roll ar re lazhet, ur mab, Itron, savetaet ganin-me dre guzh ouzh ar re a-us din, ha p'edod war var da dennañ warnañ. Emañ e vuhez em dorn, un neudenn voan-voan, hag an neudennig-se, a c'hellan he zroc'hañ pa garin... *(Ger ebet ne lavar Karin.)* Kerse a vo ganeoc'h ! *(En ur ziskouez ar skeudenn.)* Mat a reot arc'hoazh skoulmañ ur seizenn du ledanoc'h en-dro da boltred ho mab, rak poent a vo deoc'h dougen e gañv hep ober an neuz, ha da vat, evel m'eo dleet...

Kerzhout a ra etrezek ar rakkambr.

KARIN *(en he sav)*. — Gortozit !

WULLFEN. — Na rit ket din koll amzer, Itron. Pelec'h e vo henozh ar vodadeg ?

KARIN. — Va Doue ! va zad a vo du-hont ivez !

WULLFEN. — Gwazh a se dezhañ ! Komz a reot, ya pe get ?... Pelec'h ?

KARIN. — E vanell ar Gigerien, a-dreñv ar Skol-Veur, e ti ur mouler, en ur stal-labour e don ar porzh.

WULLFEN. — Ha niverenn an ti ?

KARIN. — Eizh ha daou-ugent.

WULLFEN. — A zo mat ! *(Stagañ a ra da gomz dre bellgomzer en alamaneg, met fentusat tra ! kel lies tro ma teu dezhañ lavarout* « Herr Oberst » (Aotrou Koronal) e *taoubleg en ur stekiñ seulioù e votoù an eil ouzh egile, evel pa vefe oc'h ober chiboudig dirak e vestr Hitler.)* Allo, das Postamt ?...

Bitte, null, drei-drei und dreissig... So !... Gut !... Herr Heimschlag da ?... Hier, der Major, Freiherr von Wullfen, zum Befehl, Herr Oberst !... Heute abends, bin ich zufallig über den Professor der Philosophie Ingmar Halfoorson hergefallen, den längs von unseren Spürhunden vergebens getrieben worden ist... Jawohl, Herr Oberst, ich habe diesen Übeltäter vertrefflich entlarvt, obgleich er sehr geschickt verkleidet war... Bitte schön, Herr Oberst ?... Selbverstandig ! ich weiss auch dass der Professor der Terroristenversammlung beiwohnen muss... Jawohl, Herr Oberst, ich weiss gleichfalls wo diese Versammlung stattfinden wird... Keineswegs, Herr Oberst, dieser Mal nicht neben an der Kavallerienreitbahn, so wie vor kurzen, sondern in einer andern Richtung der Stadt, nämlich : auf dem Metzgergäschen, bei einem Drücker, Hausnummer acht und vierzig... Ja, Herr Oberst, acht und vierzig, im Werkstatt am Ende des Hofes... Ja, jetzt soll die Versammlung eröffnet werden und wenn man sofort einige Feldgendarmen mit Ihren Leuten dorthin absenden will, mag es sein dass... Ach so ?... Sie sind selbst gesonnen alles zu tun ?... Ganz richtig, Herr Oberst... Aber nein, Herr Oberst... das ist nicht der Rede wert... Ich ?... Danke schön, Herr Oberst !... Auf Wiedersehen, Herr Oberst ! Heil Hitler !... (1) *(Lakaat a ra ar pellgomzer en e lc'h.)* Graet eo an taol !... *(Da Garin en ur dennañ ul lizher eus e c'hodell.)* Ha setu amañ ho kopr, ul lizher a-berzh ho mab Erik. *(Diframmañ a ra Karin al lizher eus dorn ar Major, met tremen a ra hep*

---

(1) Allo, an ti-post ? Mar plij, niverenn 03-33... Ya... Mat !... An Aotrou Heimschlag ?... Amañ, ar Major von Wullfen, en ho kourc'hemenn, Aotrou Koronal !... Degouezhet eo din henozh en em gavout gant ar mestr kelenner Ingmar Halfoorson, klasket pell 'zo gant hon archerien... Ya, Aotrou Koronal, fraez-mat am eus anavezet an torfedour-se, evitañ da vezañ treuzwisket eus ar c'hentañ... Penaos e lavarit-hu, Aotrou Koronal ?... Ya, evel just ha gout' ouzon ivez e tle ar Professor mont d' ar vodadeg an Derroristed... Ya 'vat, Aotrou Koronal, gout ' ouzon pelec'h e tleont en em vodañ. Nann, Aotrou Koronal... Ar wech-mañ n' eo ket e-kichen ar Skol-varc'herez evel an dro-all, met e penn all ar gêr, da lavarout eo, e vanell ar Gigerien, e ti ur mouler, niverenn 48... Ya, Aotrou Koronal, 48, en ur stal-labour e don ar porzh... Ya, bremañ e tle an dalc'h en em zigeriñ ha mar bije kaset du-hont raktal un toullad archerien a-gevret gant ho tud, moarvat e vije... Ya, aotrou Koronal... e sell oc'h da blediñ hoc'h unan gant se ?... Evel just, Aotrou Koronal... Nann, Aotrou Koronal, ne dalv ket ar boan komz eus... Me ?... Trugarez deoc'h, Aotrou Koronal... Kenavo ar c'hentañ, Aotrou Koronal... Heil Hitler !...

digeriñ ar golo.) Dal 'ta, n' eo ket mall ganeoc'h gouzout penaos emañ ar bed gant ur paotrig ken karet ?

KARIN. — Lenn a rin e lizher kerkent ha ma viot aet kuit... Roet ho poa din ho ker ofiser, Aotrou Major, ho ker denjentil, Baron von Wullfen : « Mar grit marc'had ganin, emezoc'h, e viot laosket da vont d' ar gêr ha den ne zeuio morse d' hoc'h hegasiñ ». N' am boa ket 'ta gwerzhet a-walc'h a dud ?

Mont a ra Wullfen en e goazez war ar gador-vrec'h ha stagañ a ra da danañ ur sigaretenn.

WULLFEN. — Dindan ho toenn hag e pep lec'h emañ an trec'hour evel er gêr ; dre se e c'hellan diskuizhañ war va flaen en ur vutunat... Gwir eo, roet am boa va ger. Hogen, e-kerz ur brezel, mezh ebet n' am bez o c'hoari un taol-yud bep tro ma vez meneg eus mat va bro. Keit ha ma chomo bev ho pugel, e viot dleourez din.

KARIN. — Ha pelec'h emañ bremañ ar paour kaezh paotr ?

WULLFEN. — Rankout a ran tevel war se, met yac'h mat eo, ha spi am eus da...

KARIN. — Abalamour da betra hoc'h eus graet embann e anv war roll ar re varv ?

WULLFEN. — Ret mat e oa din tremen dre eno. Digant den n' am boa goulennet aotre da vezañ ken madelezhus en e geñver. Un tammig gwidre eus va ferzh, ha setu eno...

KARIN. — Fiziañs ebet n' am eus ennoc'h, ha marteze emaoc'h adarre o tibunañ gevier.

WULLEN. — Hag al lizheroù a gasan deoc'h ?

KARIN. — Allas, bez' eus tud ampart, e-tailh da zevrezañ skritur n' eus forzh piv.

WULLFEN. — Ha kavout a ra deoc'h n' eo ket heñvel skritur al lizheroù ouzh hini ho mab ?

KARIN. — N' eo ket gwall heñvel.

WULLFEN. — Ataoe, teñval eo ar c'hav ; fall eo, emichañs, e damm kreion, ha dreist-holl rankout a ra skrivañ ar primañ ma c'hell gant aon rak bezañ tapet. Evel just, difennet groñs eo ouzh ar brizonidi reiñ keloù d' o c'herent...

KARIN. — Ha pegoulz e teurvezot d' an diwezh e leuskel da vont d' ar gêr ?

WULLFEN *(en ur vrizhc'hoarzhin)*. — ...ha klask a reot raktal an tu d' e gas e-maez ar vro, ha diwar neuze e viot gouest da dremen lost al leue dre va genou ?... Nann, nann, Itron, ret e vo deoc'h gortoz. Gwech ha gwech all ho po c'hoazh d' ober ganin.

KARIN. — Taolit pled da sachañ re feuls war ar gordennig !

WULLFEN *(en ur sevel en e sav)*. — ...bete gouzout na dorfe ?... Bez ' eus en ho yezh ur c'hrennlavar :

A rank kaout aon rak bezañ touzet...
N' eo ket ar bleizi, met an deñved

Ho pediñ a ran da brederiañ war gerioù ken fur... *(Tapout a ra e vantell ha daoublegiñ a ra dirak Karin.)* Kenavezo 'ta ar c'hentañ gwelet, Itron.

Astenn a ra houmañ he brec'h da ziskouez dezhañ dor ar rakkambr, ha mont a ra ar Major er-maez en ur vouskanañ.

KARIN *(en ur sellout ouzh skeudenn he mab)*. — Erik, va faotr bihan, ha krediñ a raio biken da vamm parañ he selloù warnout goude kement-mañ ? *(Stagañ a ra da zigeriñ he lizher, met rankout a ra paouez rak klevet he deus unan bennak o tont en ti. En em ziskouez a ra he den e don al logell.)* Te, Olaf ?... Ken abred-mañ ?

Strivañ a ra da guzhat al lizher a-dreñv he c'hein.

LINDBLAD *(en ur vont etrezek an daol-skrivañ)*. — Ya, aet eo, emezo, an Aotrou Heimschlag war e c'hiz d' e vurev. N' emañ ket henozh e spered na gant e zaoulagad na gant e vouestoù chimik. Alies a-walc'h e c'hoarvez gantañ evel-se.

KARIN *(en he c'hoazez war ar c'hourvez-vank)*. — Ha bep tro e tegouezh da veur a hini bezañ wazh eus e labournoz.

LINDBLAD. — Anat dit... *(En ur danañ ur segalenn.)* Ha piv an daonet ' eo an den am eus gwelet o tiskenn a-ziwar hor pondalez ?

KARIN *(nec'het bras)*. — Piv ?... ur... c'heneil gwechallgozh ; ur c'heneil e c'houlz ma oan plac'h yaouank.

LINDBLAD *(en e goagez, en ur furchal tiretenn an daol)*. — Pe anv en deus ?

KARIN. — Axel.

LINDBLAD. — Axel penaos ?

KARIN. — Axel... Oxenstiern.

LINDBLAD. — Biskoazh n' az poa komzet anezhañ.

KARIN. — Pell 'zo n' en doa ket roet keloù ; ne ouien ket zoken ha bev oa betek-hen.

LINDBLAD. — Ha pelec'h ac'h eus graet anaoudegezh gantañ ?

KARIN. — E... Skol-Veur, p' edon war va studi.

LINDBLAD *(o vont hag o tont en ur vutunat, gant e zaouarn en e c'hodelloù)*. — Selloù fall a zen en deus, ha kasaus eo e vousc'hoarzh... N' eus forzh, gallout a rafes e bediñ un deiz bennak da verniañ.

KARIN. — Ha talvout a ra ar boan, Olaf ?

LINDBLAD *(en ur hejañ e skoaz)*. — Va feiz, gwir eo, gwall baour e vez an dinell amañ, ur pennad 'zo.

KARIN. — N' ac'h eus debret tamm da goan. Yac'h out ?

LINDBLAD. — N' am boa ket naon. *(Chom a ra da sellout outi.)* Klev 'ta, Karin, livet fall out, ha gwall ruz e kavan da zaoulagad. Gouelet ac'h eus ? Am eus aon bras, n' eo ket bet dudius-tre da gaoz gant an Aotrou... penaos e rez dioutañ ?

KARIN. — Oxenstiern... Axel Oxenstiern.

LINBLAD *(en e goazez en he c'hichen).* — Goude holl, den ne vez troet da farsal na da c'hoarzhin er mare-mañ. *(Tapet he deus krog en dorn he fried.)* Dal 'ta, c'hoant ac'h eus ivez da lenn va flanedenn ? *(Stagañ a ra da seniñ kloc'hig ar rakkambr.)* Piv a zo o c'houlenn digor ? Tra pe dra, emichañs, en deus ankounac'haet da geneil ar Skol-Veur.

KARIN. — Marteze ; bez ' oa gantañ ur vantell war e vrec'h.

LINDBLAD *(en e sav, en ur sellout en-dro dezhañ).* — Mantell ebet ne welañ.

Kregiñ a ra ar c'hloc'hig da seniñ dibaouez ha skeiñ a reer zoken a-daolioù treid war an nor.

KARIN *(en he sav).* — Alamaned a dle bezañ aze.

LINDBLAD. — Ya, den nemeto ne gredfe skeiñ ken didruez.

Skeiñ a reer gwashoc'h c'hoazh.

KARIN. — Daoust ha bouzar eo Margit ?

LINDBLAD. — Mat e rafen digeriñ raktal, bete gouzout na dorfent an nor.

E-keit m' emañ he den er rakkambr, e teu Karin a-benn da glenkañ al lizher e-mesk al levrioù en armel nesañ.

MARGIT *(o tont tre dre an nor-dall).* — Arsa, piv ar foeltr a ran an dourni-se ?

Dont a ra tre Olaf, kazel ha kazel gant e dad-kaer. Dimp da welout, emañ ar C'hont war var da semplañ ha berr spontus eo warnañ. Un tog du a zo war e benn ; dougen a ra ivez ur vantell-hañv ha bez ' eus en e gerc'henn un dro-c'houzouk seiz gwenn.

KARIN. — En anv Doue, va zad, petra ' c'hoari ganeoc'h ?

OESTERMARK. — Gortoz, Karin... ret eo din... da gentañ... azezañ... rak krenañ... a ra dindanon... va divhar...

A boan vras e teu ar gerioù e-maez e c'henou ; sikour reont ar paotr kozh da vont en e goazez war ar gador-vrec'h.

KARIN. — Met petra ' zo c'hoarvezet ?

LINDBLAD. — Ha bez ' eus tud o redek war ho lerc'h ?

MARGIT. — Roit dezhañ da vihanañ amzer da dennañ e alan ; ne welit ket emañ dare da vougañ ? Ez 'an diouzhtu, Aotrou, da gerc'hat ur banne gwin-ardant ; ne raio ket droug deoc'h evañ un dakenn.

Mont a ra buan er-maez.

OESTERMARK *(en ur stlepel gant herr e dog pell dioutañ)*. — Flatret omp bet, ha setu eno !

LINDBLAD. — Flatret ?

OESTERMARK. — Ya, gwerzhet, mar deo gwell dit... Daouzek bennak a dud a oamp du-hont... Ranket hor boa gortoz ul lajad, rak ne oa ket erru c'hoazh Halfoorson ; un distro, emezañ, en doa graet, dre evezh, evel just... Ne oamp ket peurazezet, setu ma tiredas mab ar mouler en ur vlejal a bouez e benn : « Forzh ho puhez, emezañ, emañ an Alamaned war va seulioù... » Hag eñ da vorailhiñ an nor-dal. Allas, n' en doa ket lavaret mat e c'her ma stagas archerien, pe soudarded, pe me oar, da zrailhañ ar prenestroù a-daolioù koad-fuzuilh : « Ho taouarn d' an nec'h, emezo, anez-se !... » Neuze e dapas Halfoorson krog en e bistolenn, ha leuskel a reas un tenn e korn e dal. Setu diouzhtu ar soudarded o tenañ warnomp hag ar vrogarourien warno ; e berr komzoù, ul lazhadeg hag ur safar euzhus...

LINDBLAD. — Ha c'hwi, va zad, e pe stumm hoc'h eus gallet en em zibab ?

Dont a ra tre Margit gant ur werennad hini-kreñv.

OESTERMARK. — Penaos am eus sachet ganin va skasoù ? Ataoe, skaret am boa raktal war-lerc'h mab ar mouler, dre un nor vihan e don ar stal-labour. En em gavout

a ris 'ta en ul liorzh ha goude, lammat a ris en ul liorzh all, dreist ar c'harzh, ken ouesk hag ur c'hrennard. Eno, e reas sin din un Itron da bignat en he zi dre ar prenestr. O lenn ur gelaouenn edo ar vaouez-se ha me da ziframmañ ar gelaouenn diouzh he daouarn, hag er-maez diouzhtu, hep lavarout dezhi na trugarez, na kenavo...

LINDBLAD. — Petra, e straed ar Gigerien, en arvar da vezañ paket ?

OESTERMARK. — Ya, er-maez war va flaen, en ul lenn ar gelaouenn, kuit a sellout en-dro din, evel ur c'hozhiad direbech o vont d' ober ur valeadenn goude koan. Ha daoust ma oa e-leizh a soudarded hag archerien er vanell, den ne daolas fed ouzhin. Hogen, anat deoc'h, a-dal ma 'z on bet pell a-walc'h diouzh al loened-se, em eus kemeret va lañs ha deut on d' ar gêr ken na findaone va zreid.

LINDBLAD. — Hag ar re all ?

OESTERMARK. — Lazhet, moarvat, pe gaset d' an toull. Arc'hoazh ar beure e vimp abred a-walc'h da c'houzout.

LINDBLAD. — Bet eo 'ta ar paour kaezh Ingmar den d' e c'her ?

MARGIT. — Aet eo an Aotrou Halfoorson da anaon ? Doue d' e bardono ! *(Ober a ra sin ar groaz.)*

OESTERMARK. — Drouksantout a rae ur pennad ' zo edo war var da gimiadiñ diouzh ar bed-mañ. Krog on da grediñ e tegouezh d' al lennerezed planedennoù lavarout gwech ha gwech all ar wirionez.

LINDBLAD. — Gwerzhet hoc'h bet, a gav deoc'h ?

OESTERMARK. — Hen touiñ a rafen, ha marteze un teod bresk bennak a zo kiriek da gement-mañ, kaer am eus erbediñ an eil hag egile da vezañ dalc'hmat war evezh : « Paotred, emezon, n' omp ket o c'hoari mouchig-dall, hon irienn a zo un dra arvarus tre ».

MARGIT. — Na rit ket gwad fall, Aotrou, ha deuit d' ho kambr ; prest eo dija ho kwele. Sentit ouzhin, ha lemit ho mantell.

OESTERMARK. — A c'hrad vat, Margit, ha dreist-holl ar seizenn-mañ, rak herlinkat a ra va gouzoug evel p' he defe kroget ennon ur sardonenn.

Lemel a ra e dro-c'houzoug, hag he reiñ a ra d' ar vatezh.

MARGIT. — Va Doue, toullet eo an danvez, ha diwadañ a ra ho kouzoug.

Betek-hen e oa manet Karin dilavar, he c'hein harpet ouzh an daol, met bremañ e tosta prim d' he zad.

KARIN. — Petra ? gloazet eo va zad ?

LINDBLAD. — Diwallit ho tiv, tec'hit alese, ma sellin ervat... *(Daoulinañ a ra dirak ar paotr kozh. Goude ur pennadig.)* Ya, tennet o deus warnoc'h... Dre eurvad, n' hoc'h eus nemet ur skrapadenn... N' eus forzh, diskouezit din ho torn, ma tastourniñ ar wazhienn-veud... Un tammig terzhienn ho po, ha ret e vo deoc'h mont d' ho kwele evel ur paotr-mat. *(Mont a ra en e sav.)* Margit, bez' eus c'hoazh dour bervet ?

MARGIT. — Siwazh, Aotrou, krog eo da glouariñ.

LINDBLAD. — Unvan eo din, gant ma 'z eo bet bervet. Degasit amañ ur podad-mat, e-keit ma redin d' am burev da gerc'hat ar binvioù hag an traoù am eus ezhomm.

Mont a ra Margit er-maez.

KARIN. — Olaf, lavar din ar wirionez ; n' eus arvar ebet ?

LINDBLAD. — Nann, nann, kignet eo bet ar c'hroc'hen, ha netra ken. Met gallout a reomp trugarekaat Doue evit an taol-degouezh-mañ ; mar bije aet an tenn un nebeudig donoc'h, en divije troc'het krenn gwazhienn vras ar gouzoug, ha kollet en dije da dad e holl vannac'hig gwad.

Mont a ra er-maez a gammedoù bras.

OESTERMARK *(da Garin)*. — Dal 'ta, va flac'h, goude ma 'z eo bet lemet da vab diganit, war-nes taol out bet da zougen da dad d' ar vered.

KARIN *(en ur zaoulinañ dirazañ)*. — Va zad, va zadig paour !

OESTERMARK. — Peoc'h, merc'hig, peoc'h ! Bevbuhezek eo c'hoazh Oestermark gozh... *(en ur ober kaezhig da Garin.)* Ya, gwerzhet omp bet... Ha gant piv ?... Tagañ a rin an amprevan-se, mar degouezh din e dapout, ha goude ma vefe ur c'heneil, ha zoken unan eus va c'herent nesañ...

Stagañ a ra Karin da zifronkañ. Dont a ra tre Margit gant he dour ha Lindblad gant e vinvioù.

AR OUEL

DIELLOU EVIT ISTOR AR VRO

gant B...

E niverenn 83 « *Al Liamm* » hon eus embannet un toullad lizheroù skrivet gant Frañsez VALLEE da F. DEBAUVAIS. Marteze e vo dudius d' hon lennerion kavout amañ da heul un nebeudig lizherioù bet skrivet (1) gant DEBAUVAIS da VALLEE e 1936, en ur mare ma oa pennrener *Breiz Atao*, gwasket, muioc'h eget biskoazh gant ar c'hleñved, an diouer a arc'hant hag a skoazellerion. Fromus int, en gwirionez...

I

30/6/36.

Kenvroad ker,

Degouezet eo ganin eul lizer digant an Aotrou Besnier (2). Emañ hor paper-emgleo e ti an « enregistrement » e Roazon. Kaset e vo d'eoc'h a-benn eun nebeut deiziou.

Lenn a reot ar galv a gasan d'eoc'h hirio. Marteze e c'hellot respont d'eomp en eur rei da *Vreiz Atao* eun darn eus al leve bloaveziek a vezo roet d'eoc'h gant an ti-moulerez, evit ar geriadur ?

Kalet eo an emgann hon eus boulc'het ennañ, c'houi 'oar ! Emaomp bremañ war eur « dro ». Mar domp skoazellet e c'hellomp mont war raok. Ma n'omp ket, kollet hor bezo frouez an holl strivadennou hon eus graet, abaoe bloaveziou, hep fallgaloni.

Kredi a ran e rankomp beza skoazellet.

Ganeoc'h.

DEBAUVAIS.

(1) O lezet hon eus evel m' emaint, gant o fazioù.
(2) Breutaer eus Sant Brieg a oa karget d' ober war-dro aferioù Vallée.

Kaset e oa bet gant al lizher-se pemp pajenn roneotet war baper *Breiz Atao, Kelaouenn Strollad Broadel Breiz,* skrivet e galleg, ha setu perak n' hellomp ket o eilskrivañ amañ, met talvezout a raio ar boan o embann e lec'h all. E traoñ ar bajenn diwezhañ, en deus Debauvais skrivet al linennoù-mañ :

« Spi am eus e c'hellot ober c'hoazh eun dra bennak evit *Breiz Atao.* Diehan e kendalc'h da stourm evit Breiz hag ar brezoneg. Eur strivadenn nevez a zo da ober. Fizians am eus e c'hellot, c'houi hag hoc'h eus diskouezet d'eomp an hent, dont d'hor skoazella eur wech c'hoaz. Ganeoc'h e karantez Breiz. »

DEBAUVAIS.

●

II

D' an Aotrou VALLÉE
37, Str. St Benoit
St Brieg

Aotrou ha kenvroad ker,

N' am eus ket gellet tremenn dre St Brieg evel am boa lavaret d'eoc'h an deiz all, e ti an hent houarn.

Bez e felle d'in komz ganeoc'h eus hon aferiou.

1° An emgleo diwarbenn ar geriadur. Kas a ran d'eoc'h unan eus ar paperiou sinet. N'am eus ket gellet kaiera an tamm paper. Koust a rafe 330 lur. Pec'hed e vefe rei arc'hant d'ar gouarnamant gall. Da lavarout gwir, arc'hant n'am eus ket.

Evel m'emañ, an hevelep talvoudegez e deus. Dalc'hit anezan neuze.

2° *Ho prof da Vreiz Atao.*

Kaset hoc'h eus, eun amzer 'zo dija, eun tamm paper, merket warnan e rofec'h eun darn eus ar pez a zo dleet d'eoc'h gant an ti moulerez evit ho keriadur. Ho trugarekaat a ran evit ar sonjezon vat-se a greiz kalon. Ret e vefe avat gouzout pegement hoc'h eus sonj rei da *Vreiz Atao* e-giz-se.

3° Soñj am eus moula war bep niverenn B. A. hiviziken, eun dekvet bennak a c'heriou. N' int ket anavezet hag a vefe mat de lakaat da veza implijet gant an dud. Geriou micherel dreistoll.

Ha plijout a rafe d'eoc'h aoza eur roll geriou evit an niverenn da zont ?

Tapet am eus anouedur epad va zro beaj diweza. Skriva a ran d'eoc'h eus va c'hambr.

Spi am eus emaoc'h yac'h evit ar mare.

Ganeoc'h e karantez Breiz.

DEBAUVAIS.

N. B. — Lenn a ran ho levr nevez : *Geriou gallek ha brezonek reizet dioc'h* (perag dioc'h ha nan diouz ?) *ar ster.*

Deskit a ran kalz traou hag e gwirionez talvoudus bras e vo ho levr.

N'oun ket gouziek awalc'h evit burutella ho labour. Va aotreit koulskoude da lavarout unan eus va sonjou :

1° Re a c'heriou brezonek e lakait e kenver ar ger gallek. Sponta ha trelata an dud a ra an doare-se, am eus aon.

2° A-wechou ar ster ne glot ket mat, da skouer :

p. 15. *bégayer* : gagei, gagouilkat, besteodi, *balbouzat*, etc.

balbouzat eo : balbutier, bredouiller kentoc'h.

3° Ne gavan ket mat lakaat ar stumm evit ar rannyezou : *Treger* ha dreistoll *Gwened*. Poent e ve echui gant an doare skriva rannyezel. Eur ger : eur stumm ha nann daou pe dri.

Pa vez graet gant geriou gwenedek, ha mat eo ober ganto, skriva anezo diouz an doare skriva unvan.

Klevet am eus e vefemp tost da unvani da vat ar yez, da lavarout eo lakaat ar gwenediz da skriva gant an hevelep doare eget ar re all. Ha kredi a rit eman an traou o vont da vat war ar poent-se ?

●

III

F. DEBAUVAIS 5/12/36
Rue Malaguti - Rennes

Kenvroad ker,

Ya, klañv oun atao. Ret eo bet d'in chom em gwele epad an 15 devez diweza ; nemet hirio am eus gellet mont beteg an ti moulerez da glask an diou baperenn. Setu int aman.

Grit ar pez a zo ret. Paour bras omp bremañ ha gant va c'hlenved gwasoc'h c'hoaz an traou.

Ganeoc'h a galon.

DEBAUVAIS.

N'hoc'h eus ket kaset d'in roll ar geriou am boa goulennet ouzoc'h evit ar gelaouenn ?

Talvoudus bras e ve ma teskfe hol lennerien ar geriou nevez.

En ur bevare lizher, skriverezet d'an 14/12/36, e c'houlenn Debauvais digant Vallée kas an 330 lur a zo meneg anezho en eil lizher d' « enregistrement » Roazhon. Ha lavarout a ra ouzhpenn : « N'oun yac'h tre c'hoaz ».

Da echuiñ setu al lizher all skrivet diwezhatoc'h gant Debauvais.

D'an 17.1.38

Kenvrôad ker,

Trugarez evit ho eil pennad « sell ouz ar yez ». Laouen e vimp moula ken alies ma plijo d'eoc'h seurt pennadou, talvoudus tre evit pep skrivagner.

Deuet eo beteg ennomp kelou maro an aotrou Ernault. Degemerit amañ hor gourc'hemennou a gengañv evit Akademi Breiz. Eur c'holl bras eo evit ar yez, rak daoust ne oa ket broadeler, eur Breizad mat ha gouiziek-tre eo bet ha labouret en deus epad e vuhez evit studia hor yez ha suraat e giz-se he amzer da zont.

Soñj am eus moula war niverenn kenta B. A. (23 a viz genver) eur pennad bras diwar e benn hag e labour, e galleg. Den gwelloc'h egedoc'h ne oar petra en deus graet an aotrou Ernault ha talvoudegez e labouriou. Laouen e vijen eta ma c'hellfec'h sevel ar pennad skrid se. Ma ne kredit hen ober, *talvoudus bras* e vefe d'in kavout diganeoc'h d'an nebeuta *notennou*. N'oun ket gouiziek, hag ouspenn an amzer a vank d'in ar sizun mañ d'ober furchadennou el Levr-di. Spi am eus eta e c'hellit va skoazella.

Ma plije d'eoc'h ivez sevel eun nebeut envorennou, e brezoneg, war ho tarempredou gant an Ao. Ernault, gant plijadur e vefent moulet amañ, ar wech mañ (gwelloc'h) pe eur wech all.

Eun nebeut notennou ivez war ar Chaloni Uguen, mar gellit.

Ober a rin kont evit ar geriadur e miz c'houevrer. Dies eo d'in e sevel bremañ, rak va unan penn emaoun ha kalz a zo da ober.

DEBAUVAIS.

NOTENNOU

◆ **HOR MIGNONED.**

Arzel EVEN ha Mair PHILIPPS o deus bet un trede merc'h d' an 28 a viz Kerzu 1961, en Aberystwyth. Anvet eo bet Gwenfrewi-Nonn.

Anaig, Mai-Kristina, Marivonig, Padrig, Gwenola ha Morwena KOAILH a zo laouen da gemenn deoc'h ganedigezh o breur bihan Erwan-Judikael, e Sarcelles (Meurzh 1962).

Anna, Soazig ha Berc'hed AR BIHAN a gemenn deoc'h ganedigezh o c'hoar vihan, Armela, d' an 12 a viz Ebrel, e Courbevoie.

Hor gwellañ gourc'hemennoù a gasomp d' hor mignoned.

Lidet eo bet eured Loeiz BIHANNIG ha Paola GRUIEG, en iliz Lokorn, d' ar 27 a viz Meurzh.

Hor gourc'hemennoù d' ar priedoù nevez.

◆ **KANV.**

Glac'haret omp bet o klevout keloù marv mamm hor mignoned : An Ao. Jakez DUCAMP, an Ao. KLERG ha Per LOISEL.

Aet eo ivez da anaon an Itron CHOLEAU, e Gwitreg, d' ar 24 a viz Meurzh.

Kemer a reomp perzh en o foanioù hag e kasomp dezho soñjoù mantret hor mignoniezh.

◆ **PROFOU.** — Degemeret hon eus an arc'hantoù-mañ e-korf an daou viz diwezhañ :

C'HWEVRER : Erwan Troal, 5 lur nevez ; Jakez Konan, 20 ; Dll M. Miniou, 15 ; A. Gwilhou, 150 ; R. Corre, 5 ; C. Le Mercier d'Erm, 10 ; Erwan Bonvallet, 5 ; Herve Maze, 5 ; Herri Kalvez, 5 ; A. ar C'halvez, 15 ; Lusian Bothorel, 5 ; K. Faou, 5 ; Dll J. Keilhe, 5 ; Dll D. Guieysse, 5 ; Kuzul ar Brezhoneg, 100. — **War un dro,** 310 lur nevez.

MEURZH : Per Manac'h, 5 lur nevez ; F. Kaloneg, 5 ; Andrev Cloitre, 5 ; A. Baron, 5 ; Dr Leon, 5 ; Dizanv, 5 ; R. Pellen, 5 ; Yann ar Beg, 150 ; Dll O. Chevillotte, 10 ; Glaoda Barbotin, 5 ; J.-J. Tilly, 5 ; Yann-Ber D'Haese, 10. — **War un dro,** 215 lur nevez.

715 lur nevez a brofoù a zo kouezhet e kef AL LIAMM abaoe derou ar bloaz. Trugarez d' an donezonerien galonek.

◆ **KOUMANANTOU HANTER-BRIZ.** — Kaset eo bet deomp 10 koumanant 1/2 briz ha 3 adkoumanant. Pezh a ra talvoudegezh 7 × 13 = 91 lur nevez. Pell eo da vezañ diviet ar prof hon eus bet

da hanterbaeañ ar c'houmanantoù. Studierion, kloer, soudarded... a c'hell koumanantiñ pe adkoumanantiñ d' AL LIAMM evit 8 lur nevez hepken.

Dav d' ar c'houmanantoù.

◆ **479 KOUMANANTER.** — Kresket he deus c'hoazh sifrenn ar goumananterien, ha se daoust d' un toullad tud o deus nac'het adkoumanantiñ evel ma c'hellit gwelout el lizhiri da heul. Ret eo, buan, tizhout c'hoazh ar 500 koumananter. Lakait ho mignoned da goumanantiñ ha roit deomp chomlec'hioù a dud an c'hellfe bezañ dedennet gant AL LIAMM.

◆ **LIZHIRI.**

Digant V. B. :

« Va gourc'hemennoù evit niverenn ziwezhañ « Al Liamm », plijet he deus kenañ din kontadenn R. M. K., an istor war ar menez... »

■

Digant an Ao. L. G. :

« An diwezhañ niverenn a zo deut gwelloc'h eget meur a hini en he raok. Danevell R. Menez-Keldreg a laka da soñjal e Pio Baroja... hevelep doare eeun ha linennel hag an arouezelezh don dindan c'horre...

Ar pezh a lavar Maodez Glanndour diwar-benn ar skritur sakr a zo mantrus. Soñj a ra din adarre e vije posubl ober un dra bennak evit pareañ kement-se. Lakaat e gwerzh e « Tiez ar Bibl » an troidigezhioù-se. Kinniget am eus an dra-se pell 'zo endeo d' an Ao. Per ar Bihan en ur c'houlenn digantañ ober ar pezh a zo ret. Skrivet en doa d' an Itron Sant-Gal. Skrivañ a reas-hi da « Di ar Bibl » e Pariz. N' he deus bet respont ebet diganto.

« Tiez ar Bibl » o deus e gwerzh levrioù nevez ar skriturioù sakr e rannyezhoù 'zo eus a Vro-C'hall... Iskis eo eta o doare emzalc'h. Kaset am eus nevez 'zo ul lizher d' an Ao. Floc'h evit adpleustriñ war ar gudenn. Kinnig a ran kas un den dibabet mat dezho.

Daoust ha ne vije ket posubl lakaat e-barzh an **Notennoù** un nebeut linennoù o pouezañ war lennerien A. L. evit ma c'houlennfent digant « Tiez ar Bibl » an embannadurioù-se.

G. S. : Evit brudañ ar brezhoneg e kinnigan lakaat al levrioù-se e « Tiez ar Bibl ».

NOTENN. — An Ao. L. G. en deus bet ar respont-mañ : « N' hon eus nemet mouladurioù kozh eus ar Bibl e brezhoneg ». War o roll, **Tiez ar Bibl** n' o deus nemet tri levr e « rannyezhoù Bro-C'hall » : en euskareg, *Lizhiri Sant Per* ; e provañseg, *ar C'heneliezh* ; e yezh Oc a-vremañ, *an Testamant Nevez.*

Sed amañ unan bennak eus chomlec'hioù « Tiez ar Bibl » : Pariz, 8, rue Val-de-Grâce. — Oran, 6, rue du Général-Joubert. — Sénégal, Dakar, 3, rue Huart. — Casabianca, 5, Bd Tahar-el-Alao. — Brezil, Sao-Paulo, 133 rua Senador Feijo.

■

Digant an Ao. G. C., beleg e S.-&-O. :

« Teir barrez war va choug en em gavan bremañ re baour evit derc'hel da goumanantiñ d' **Al Liamm**. Kredit mat ez eo ur c'herse evidon. Souezhet on chomet dre ma n' hellan ket mui lenn abaoe meur a niverenn kontadennoù F. Eliès. Sed aze lennegezh e brezhoneg gwirion hag ur gwir spered breizhat enni.

Gant va c'heuz, kredit e choman a du ganeoc'h hag gant an uhel-venoz a zifennit. Va fedennoù evit Breizh hag ar re a chom feal dezhi. Bevet Breizh. »

■

Ul lizher e galleg digant F. D. :

« Da heul ho lizher diwezhañ, diwar-benn va adc'houmanant d' **Al Liamm,** em eus keuz da gemenn deoc'h ne adkoumanantiñ ket. Fellout a ra din avat resisaat n' am eus netra da damall deoc'h... »

■

Digant un Iwerzhonad G. B. :

« Endorsed please find 2 pounds which I hope covers arrears and subscription for a further year to **Al Liamm.** I do not yet appear to have received nº 89. Due to the great help the magazine has been to me, I should not like to miss it... »

■

Digant Y. C. :

« Ne skrivan ket deoc'h alies. Ret eo din koulskoude lavarout an holl vad a soñjan eus **Al Liamm** hag an istim am eus evit ar Vrezhoned kalonek a labour eviti. »

◆ **KORAIZ E BREST.** — D' ar 16 a viz Meurzh eo bet graet beilhadeg Koraiz e brezhoneg e parrez Sant-Mark. Er bloaz-mañ n' eus bet tu d'ober nemet ur veilhadeg e-lec'h tri en abeg d' ar mision. Ar brezegenn a zo bet graet gant an Aotrou 'n Eskob Fave.

D' an 11 a Vezheven, da geñver Lun ar Pantekost, e vezo un oferenn vrezhonek evit lidañ gouel sant Erwan.

◆ **KAMPOU EVIT AR VUGALE.** — Ur c'hamp evit bugale etre 9 ha 15 vloaz, hag a oar komz brezhoneg a vo dalc'het e Skol Sant-Erwan, **Elliant,** etre ar 5 hag ar 15 a viz Eost.

Unan all evit gallegerien ha dindan paeroniez « Kendalc'h » a vo graet etre ar 16 hag an 29 a viz Gouere, en **Elliant** ivez.

O daou int renet gant an Itron DE ROHAN-CHABOT, 11, rue des Fossés, *Rennes.*

Ar priz evit an devezh a zo 2 skoed nevez.

◆ **DIWAR-BENN ANV KER VREST.** — N' eus geriadur ebet o reiñ d' ar ger **rest** ar ster a g- « koad ». A-hend-all brezhonegour ebet n' en deus kadarnaet ar ster-se lakaet da « rest ».

E bro-Boher, e-lec'h m' eo kreñv ar pouez-mouezh, e-barzh

anvioù-lec'h evel « rest-ar-bleiz », « rest-al-louarn », « rest-ar-manac'h », **rest** a c'hell bezañ ur stumm berraet eus **resed**, skrivet « recet » e brezhoneg-krenn, hag o tont, gouez da Emil Ernault, eus al latin (dre ar galleg) : **recedo** : « mont a ran war a-dreñv ». Talvoudegezh « rest », er feur-se, a vefe eta « lec'h distro, lec'h da guzhat » ?

Ar pezh a zo sur a-zivout BREST, n' hell ket an anv-mañ, kozh a-walc'h dija, (BRESTA e « La Chronique de Nantes », 10vet kantved), bezañ ur berradur eus ur « Beg-ar-rest » bennak, rak ar gensonenn galet **g** diwar « **k** » (**bec** gwechall), ne vije ket bet steuziet. Ar ger « beg » a zo c'hoazh ur ger bev komprenet hag implijet e pep lec'h... Ha dreist pep tra, ur ger a deir silabenn evel « Begarrest » ne vije ket bet, ken abred all e « Istor Breiz », gwasket ha berraet en ur silabenn nemetken : **Brest.**

F. UGUEN.

HOR YEZH. — Niverenn miz Meurzh « **Hor Yezh** » a zo ar 31añ niverenn embannet abaoe krouidigezh ar gelaouenn p' hon eus soñjet tennañ eus **Al Liamm** ar pezh a selle ouzh ar yezhadur. Kavout a reer en niverenn-mañ ur studiadenn dedennus hag a-bouez diwar-benn ar brezhonekadurioù gant Y. Blerger. Pleustriñ a ra amañ war ar verboù (bervoù) araogennet eilster. Dipitus eo avat kemerfe ar grammadegour plijadur o tisplegañ e vennozioù en ur yezh dezhañ e-unan, e krennvrezhoneg pe e kembraeg (berv, lunioù, gweizh, h.a.) p' az eo dija divoaz a-walc'h d' an darn vuiañ ac'hanomp termenadur ar yezhadur. Ur c'hoari e seblant bezañ, un tammig evel yezh ar vezeged hag a zo leun a visterioù evit an dud voutin.

Tu a zo ivez da dabutal war ar menoz en deus Y. Blerger eus ar yezh lennegel : « Ma, be ' oar an holl e rank ar yezh lennegel, ha muioc'h c'hoazh an hini ouiziegel, bout disheñvel-krenn diouzh hini ar pemdeiz hag an dud dizesk ». Ya evit ar yezh ouiziegel, pe varzhoniezh uhel. Ne welan ket mat perak e **rankfe** avat ar yezh lennegel bezañ atav digomprenus d' an darn vuiañ. Evel just e vo a-wechoù gerioù dianav da Yann Gouer, sklaer eo hag anat d' an holl pa ne oar ket ur c'houer eus ar menez petra eo gouel ur vag. A-hend-all ne gredan ket eo gwir kennebeut ar pezh a lavar A. Even war-lerc'h Gagnepain. « A-du on gant ar skrivagner pa lavar ez eus un **islonk** etre ar yezh lennegel, ne vez komzet e nep lec'h, hag ar rannyezhoù hag isrannyezhoù diniver. » Da gentañ eo ret gwelout eus peseurt rannyezh e komzer, mar deo hini Skaer evel just ez eus un islonk. D' an eil eo ret gwelout eus peseurt yezh lennegel ez eus kistion, eus peseurt skrivagner ha peseurt levr. Gwiroc'h eo ar pezh a lavar Y. Blerger ivez diwar-benn hor yezh lennegel : « N' eus anezi *(sic)* nemet lavar Yann Gouer graet un tamm kempenn dezañ, unvanaet ha pinvidikaet ». Kement-mañ a zo ur fed hag a zo gwir d' am soñj ha gwir eo ivez ez eus un islonk etre yezh « Hor Yezh » hag hini ur brezhoneger dizesk evel ma 'z eus etre galleg « Metaphysique » hor yaouankiz ha galleg ur c'houer pe ur micherour gall dizesk !

HOR YEZH, niv. 16-17, Dll QUEILLE, 47, rue Notre-Dame, *Guingamp* - C. C. P. 1240-22 Rennes.

◆ **AR STOURMER.** — Degouezhet eo ganeomp ar gelaouennig roneoskrivet « **Ar Stourmer** » enni dek pajenn. Petra eo soñj ar gelaouenn-se ? Ar ger-stur a c'hellfe hor sklerijennañ un tammig : « Gouenn ha glen, gwad ha glad ». Ar renerien a zispleg ez int paganed hag ez eo o stourm ur stourm gouennel. Ar yezh a zo heñvel a-walc'h eus hini Y. Blerger. — 8 lur nevez. — Itr. JOSSEAUME, 12, Str. ar Mail, *Savigny-sur-Orge* (S.-et-O.) - C. C. P. Paris 13.949.23.

◆ YANN FOUERE - **LA BRETAGNE ECARTELEE** (9 lur nevez) - *Nouvelles Editions Latines,* 1, rue Palatine, Paris VIe.

Nevez 'zo eo bet embannet meur a levr a bouez e-keñver istor an emsav breizhek hag e-keñver istor Breizh. Da skouer levr R. Pleven « L'Avenir de la Bretagne », hini Yann Poupinot « Les Bretons à l'heure de l'Europe » (gwelout **Al Liamm** niv. 89, p. 438), hag ivez oberenn Y. Jikel « Le Comité Consultatif de Bretagne ». Ezhomm bras a oa studiañ en un doare skiantel ha gwirion istor an darvoudoù tremenet e Breizh e-pad ar brezel ; hogen ul levr evel hini Jikel, graet diwar dihelloù gant un den re yaouank da vezañ bet emellet en darvoudoù-se a vez sklerijennet dispar pa vez klokaet gant testenioù bev. Ha piv oa barrekoc'h eget ar re giriek o-unan da reiñ un testeni a dalvoudegezh ? en o zouez, anat eo e talc'h Yann Fouéré ul lec'h eus ar re gentañ. En e levr « La Bretagne écartelée », en deus gouvezet danevelliñ ha **displegañ** en un doare dispar emzalc'h an emsav a-bezh e-pad ar brezel : emzalc'h diaeskenañ, enket ma oa etre pobl hor bro, kelaouet en un doare enep-breizhat, gouarnamant Bro-C'hall, an Alamanted, tud ar Rezistañs... An heskinerezh kriz hag alies bouc'h a spered renet gant an drec'hourien adalek 1944, ha levezon yac'hus beaj dileuridi bro-Gembre a zo amañ kontet en un doare dreist. N' hellor ket diwar vremañ komz eus darvoudoù 1940-44 e Breizh hep bezañ studiet aketus levr Yann Fouéré, a ro war an holl dachennoù munudoù prizius-dreist ken e-keñver politikerezh, ken e-keñver sevenadurezh (ar pennad diwar-benn peurunvanidigezh ar yezh da skouer a zo dellezek da vezañ prederiet warnañ gant ar re a blij dezho kaout ur menoz sklaer hag onest war ur gudenn bet luziet a-youl gaer).

Hetomp ma vo aotreet gwerzh dieub an oberenn-se, barrek da gendrec'hiñ an dud leal o c'halon, ha da reiñ nerzh d' ar stourmerien a-wechoù digalonekaet gant an digomprenusted hag ar fallagriezh...

Hetomp ivez ma vo embannet testenioù all, reoù anezho e brezhoneg !

A. L.

◆ **ENKLASKOU WAR C'HERIADUR AL LABOUR-DOUAR.** — Embannet evit ar wech gentañ war « Annales de Bretagne » ez eo bet strobet en ul levr 153 pajenn an Enklaskoù-mañ kaset da benn gant hor c'houmananter Per Trepos, kelenner e Skol-Veur Roazhon.

An enklask a ro ar gerioù disheñvel pe ar stummoù trefoet implijet war ar maez evit envel ar binvioù hag al labourioù.

Ul labour a basianted ha graet gant kalz a evezh e seblant bezañ hag un diazez e vo da veur a labour all war an distagadur pe ar

geriadur daoust maz aio da get kalz eus ar geriadur-se gant an doareoù modern da labourat douar.

N' on ket gwall varrek war c'heriadur al labour douar met hemañ a seblant dimp bezañ klok a-walc'h. Perak avat skrivañ « **yeur** » e-lec'h **yer** pa n' eo ket meneget ez eo un distagadur rannyezhel ? Ur ger am eus klevet war ar maez ne gavan ket amañ a zo **distignañ** hag a dalvezfe « débrayer ».

Hor gourc'hemennoù da Ber Trepos evit al labour-mañ, ma c'hellimp kavout e-barzh gerioù a c'hello bezañ implijet da envel binvioù 'zo er vuhez a-vremañ.

◆ **KAMP AR VREZHONEGERIEN.** — Pemzekvet Skol-Hañv K. E. A. V. a vo dalc'het ar bloaz-mañ e Sant-Nikolaz ar Pelem, eus ar 1añ d' ar 15 a viz Eost. Lojet e vo an dud e skolioù ar vourc'h.

Evel boas e vo renet ar c'hamp gant Ronan Huon, V. de Bellaing ha P. Lemoine.

Kentelioù, prezegennoù a vo diouzh ar beure, baleadennoù ha nozvezhioù laouen diouzh an abardaez. Studierien an derez uhelañ a zo pedet da gas ganto trede levrenn Abeozen diwar-benn « Barzhaz Breizh » hag « Al Lennegezh dre an Testennoù » (Skol).

Na lezit ket da vont e-biou ar gwellañ tu da zeskiñ pe da beurzeskiñ yezh ar vro. Grit bruderezh evit ar c'hamp : lavarit d' ho mignoned dont ganeoc'h.

Priz an devezh : **7,50 lur nevez.**

Evit gouzout hiroc'h ha kas an enskrivadurioù, skrivañ (gant un timbr evit ar respont) d' an Itron DE BELLAING, 28, rue des 3 Frères-Le-Goff, *Saint-Brieuc.*

◆ **GOULENN. - Bro-Gerne.** — Ur brezhoneger, 27 vloaz a glask ober anaoudegezh dre eskemm-lizhiri — e brezhoneg — gant ur plac'h yaouank eus ar vro. Skrivañ d' **Al Liamm.**

◆ **KELC'H BREZHON BREST.** — Un oaled, en he fenn an Ao. Boucher a zo bet savet e Brest. Ar pal a zo bodañ Bretoned ha brezhonegerien evit labourat hag en em ziduiñ. Ar bodadegoù a vez graet en ostaleri Le Sann, 20, rue Algésiras, Brest.

Dañsoù ha kan bep meurzh da 8 eur noz.

Skol Izel e ti an Ao. Boucher, 12, straed Branda, d' ar merc'her da 9 eur noz.

Skol-etre e ti an Ao. Loarer, 15, straed Boussingault, d' ar yaou da 9 eur.

D' ar sul 20 a viz Mae baleadenn da Lokrist e-kichen Konk-Leon. Gweladenn da vezh ar Gonideg ha pred war vord ar mor.

D' ar Sadorn 23 a viz Mezheven, tantad Sant Yann war dorgennoù Plougastell.

◆ **EMBANNADURIOU « AR BIBL ».** Evel ma oa bet kemennet war hon niverenn diwezhañ emañ « Al lizheroù katolik » o paouez dont er-maez. An droidigezh a zo gant Maodez Glanndour ha Marsel Klerg. Ment an dastumadenn a zo kemmet. Arabat e vije avat kemmañ stumm bep gwech rak nec'hus-tre e vo evit ar re a

fello dezho koublañ « Ar Bibl », ar pezh a vo ret ober evit mirout al levrennoù-se. 3,50 lur nevez franko, da gas d' an Dimezell ST GAL, *Louannec* - C. C. P. Rennes 51-940.

BARR-HEOL. — Setu amañ un niverenn deo 56 pajenn enni ha boued e-leizh. Ur welladenn ivez eo ar golo kartoñs. Pennad digeriñ Klerg a zo fur : Doujañs d' an den, dirak an Deknikelezh. Personelezh an den a rank bezañ diazez pep tra. Setu un dra a zisoñj ar gouarnamant gall hag ivez alies hor politikerien vreizhat. Gant ma vo savet labouradegoù e vint laouen, ne sellont pe ne welont ket pelloc'h. Ne reont ket kalz a forzh pelec'h e vint savet na gant piv na petra ' vo. Doujañs d' an den ha d' ar breizhat ! Kaout ijinerezh (labour ha bara) ha « bevañ » evel loened e-kreiz tiez duet, moged, trouz ha c'hwez fall n' eo ket mui ur vuhez den. Gant se ez a kuit ivez hor sevenadurezh hag hon ene. Petra chomo eus ar vro vrezhonek etre Lanuon ha Pleuveur a-benn dek vloaz : ur c'hornad gallekaet penn-da-benn.

Ret eo stourm war an div dachenn war un dro hag aon am eus e ve bet ankounac'haet an eil, hini ar spered, gant hor politikerien. Roet e vo boued d' ar c'horf ha lazhet an ene war un dro, a-wechoù gant Kened ar Vro.

BARR-HEOL, koumanant 6 lur nevez. M. LE CLERC, Person, *Bulien.*

HOR YEZH. — Deut eo er-maez « Skol nevez » ar c'hembraeg. Un adembannadur eo eus « Skol vihan » ar c'hembraeg gant Abeozen ha Kerverziou.

Resevet hon eus ivez *Ogam,* levrenn XIV, ha *Sturier Yaouankiz,* niv. 21.

TROET DIWAR AR BREZHONEG. — E niverenn Nedeleg ar gelc'hgelaouenn « Taliesin », renet gant D. Gwenallt Jones, ez eus bet embannet un droidigezh kembraek, graet gant J. Piette, eus pezh-c'hoari Roparz Hemon « **Meurlarjez** ». Ar pezh-c'hoari-se a voe troet un nebeut bloavezhioù ' zo e frizeg, ha displeget. Unan eus hor pezhioù-c'hoari kaerañ eo, n' eo bet morse c'hoariet e Breizh.

C'HOARIVA BREZHONEK E ROAZHON. — Pezhig-c'hoari R. Hemon, « **Perig ha Gwignolig** », bet embannet war « Ar Bed Keltiek », a zo bet displeget e Kelc'h Roazhon, d' ar 24 a viz Meurzh, gant bugale Yann Souffez-Despre ha Youenn Olier. Displeget eo bet ivez « **Un taol Strap** » gant Jakez Konan, bet embannet war « Al Liamm ».

KEMBREIZ E KASTELLIN. — E-pad ehan-skol Pask e oa deut ur strollad Kembreiz, un tregont bennak, da studiañ kudennoù hor bro ha d' he gweladenniñ. En o fenn e oa kelennerien eus Skol-Veur Kembre hag holl e komzent kembraeg kenetrezo. Prezegennoù a zo bet graet dezho gant an Itron Mevel, Armañs ar C'halvez, Maodez Glanndour, Per Trepos, Per Denez, Ronan Huon ha tud all c'hoazh.

PAJENN AR RE YAOUANK

ARGANTAEL

gant

GWENOLE AR MENN

Noziñ a ra.
Glizi.
Gwadañ a ra.
Gwallfinveziñ.
N' eus mui netra.
An heol o trebarzhiñ an diabell
A zarngoll e vel er reveulzi...

Ar bannwell-noz a lamm
Nammoù lieslivet ar skramm.
A rez an dremmwel
Gant he mantell
An noz a ziverk
Roudoù an darvoud
Hag en he barr
E wilioud ur bezoud :
Al loar...
Al loar-vras,
Al loar-nevez,
Al loar-gann,
Al loar en he gloria mundi.

Hag o welout heol ar bleizi
War bolz an neñv steredennet
E sav c'hoant gant ar paotrig bamet
Da vont davet al loar, da grapañ enni,
Ha dindan toenn an noz
Ez a gant an hent
Dizehan, dic'hortoz
Ez a er gwent.

Ur vouezh a guzulik :
« N' heller ket ober,
N' heller ket kemer
An evn bras
A blav
'Us d' ar bed a dav
...Siwazh ! »

Met stardet e vuzelloù
E kendalc'h ar c'hrennard.
En arnev e soñjoù
E par ur gredenn stard :
« *Paket, dalc'het e vo diarvar*
Ha pa vefe ret diskar
An neñv war an douar !
Kendalc'homp !
Ha kanomp ! »

Neuze e sellas tro-war-dro
E-unan e oa atav.
Neuze e komzas d' ar gwez
D' ar plant, d' al loened gouez
Pediñ hag aspediñ a reas
Ganto e c'houlennas
« *Kanit, kanit ganin*
Betek ar mare ma kavin
Al lagad kann,
'Mañ a-hont, a-us d' al lann. »
Hag e savas eus pep boud
Un hiboud, un hirvoud
Hag ar paotr da ganañ...

Faezh met balc'h
E kendalc'h ar paour kaezh.

« *Marteze n' heller ket* »
E soñje digalonekaet
Pa erruas e-tal ur poull.

War vor al lenn lor
Al loar, al loar en dour boull
Lagad bras digor.

« *Beuzet oc'h ?*
Mont a ran d' ho sikour
Ha ganeoc'h... »

« *Genaoueg ! N' out ket ur gour !*
Un neveziant dizesk
Ne lavaran ket
Al loar n' eo ket ur pesk
En dour n' emañ ket !
Sell ouzh an oabl du !
Sot eo da gundu ! »

Hag eñ a sell
Ouzh ar stergann
War voulouz an neñv e wel
Ar gantenn gann
Du-hont, pell, pell...

...Met ar c'helc'h arc'hant
N' eo ket un tasmant !
N' eo ket un dremm dismant
Amañ emañ ken koant
Hag an hini all.
Karout ar gantenn eo va fal.
En oabl ez eus unan
En dour ez eus unan all.
N' eus ket unan mat hag unan fall.
An daou o deus un neuz c'hlan.
Unan zo en oabl re uhel
Kemeromp an hini a zo izel.

Hag ar paotr en em ziwiskas
Hag en dour ez eas.

Met gwagennoù al lenn
A zistrujas ar skeudenn.
Ne chome nemet tammoùigoù
Sklerijenn
O vransellat war ar c'hoummoù...

Hag ar paotr da ouelañ
War vevenn al lenn
Hag al loar da horellañ
Hag ur valafenn wenn
Da ziskenn
War ur vleunienn halegenn
Da gomz chuchumuchu
« Paotrig ! Sell !
Brav an noz !
Gortoz !
Sell ! an avel
A ra lazig dit ! »

« Balafenn wenn
It kuit !
Marv eo va c'hoantadenn ! »

« N' eo ket gwir ! Sell ! »
Hag e nijas pell.

War-c'horre ar poull
Deut a-nevez lor
Edo ar voull
Didorr.

Ar paotr a soñjas a gomprenas
E oa ret ober goustadik ober sioulik
Arabat tapout gant re a dizh
An hini karet
Pe pep tra a vo torret
Gant lusk ar vuhez,
Houl didruez.

Hag ar paotr o vont gant evezh
Da grapañ el loar gaezh
Met a-nevez ar skeudenn a vildorr...

Digalonekaet-krenn e tistroe
War an douar hag e leñve
Pa welas ul loa-zour gourvezet
Blin hag izil war an dour.

« N' eo ket ken flour
Na ken brav marteze. »

Hag e kemeras al lugustrenn goant
Stumm ur skudell-zour ganti
Hag en ur gemer anezhi
An dour en em silas enni.
Erruet war an douar e sellas outi
Chom a reas bamet.
War al lennig
Er gantenn gutuilhet
'Edo e garedig
Hag e wel
Ec'h argantael
O vousc'hoarzhin dezhañ.

« C'hwi, Argantael, amañ !... »

PAJENN AR RE YAOUANK - **KAVY**

Renerezh : Erwan EVENOU, rue Trebuil, *Guéméné-sur-Scorff*

Embannadurioù Al Liamm

Rener : **Ronan Huon**

LEVRIOU KELENN

Dictionnaire Français-Breton, gant R. Hemon 7,00
Dictionnaire Breton-Français, gant R. Hemon 7,00
Grammaire bretonne, gant R. Hemon 3,10
Cours élémentaire de Breton, gant R. Hemon 4,20
Le Vannetais unifié, gant R. Ar Masson ..... diviet
La Langue Bretonne et ses combats, gant R. Hemon 4,00
Marvailhoù ar Vretoned (Lennadurioù) 2,50

ROMANTOU

An Aotrou Bimbochet e Breizh, gant Roparz Hemon 4,00
(war Arches) 6,00
Hervelina Geraouell, gant Abeozen 4,00
Evit ket a netra, gant Roperzh ar Mason 4,00
(war Arches) 7,50
An Ti Satanazet, gant Jakez Riou 4,00
Alanig an Tri Roue, gant Roparz Hemon 4,00
En ur Rambreal, gant Kerwerc'hez 4,00
Aquis Submersus, gant Storm (tr. P. Denez) 2,00
(war Alfa) 2,80
An Ti a drizek siminal, gant R. Hemon 4,95
Tristan hag Izold, gant X. de Langlais (skeudennet) .. 10,00
Ar C'horf dindan dreid va zad-kozh, gant R. Hemon 0,50
An Teirgwern Pembroke, gant Jarl Priel 15,00
Enez ar Rod, gant Xavier de Langlais 5,00
Ar Pesk Aour, gant Pol Feval 1,50
An Tri Boulomig Kalon Aour, gant Roparz Hemon 9,00

KONTADENNOU

Kleier Eured, gant Roparz Hemon 4,00
Dremm an Ankou, gant Abeozen 4,00
(war Arches) 6,00
Labous ar Wirionez, gant Troude ha Milin 4,00
Ar Marvailher Italiat, gant Boccace ..... diviet
Geotenn ar Werc'hez, gant Jakez Riou 4,00
Ar Fest Noz, gant Youenn Olier (208 p.) 8,50
Kontadennoù an amzer-vremañ 4,60

C'HOARIVA

C'hoariva brezhonek (pemp pezh-c'hoari) 3,00
An Antekrist, gant Tanguy Malmanche 2,00
(war Alfa) 3,20
Ar Spontailh, gant Jarl Priel 3,50
(war Alfa) 4,80
Kleñved an Togn, gant Jarl Priel 1,50
Nomenoe-oe, gant Jakez Riou ..... diviet
Youenn Vras hag e leue, gant Youenn Drezen 6,00

DANEVELL-VUHEZ

Va Zammig Buhez, gant Jarl Priel 4,95
(war Alfa) 8,00
Va Buhez e Rusia, gant Jarl Priel 4,95
(war Alfa) 8,00
Amañ hag ahont, gant Jarl Priel 8,00
(war Alfa) 12,00

BARZHONEGOU

Barzhaz (barzhonegoù 1350-1950), Alfa 4,00
Barzhonegoù, gant Kerverziou 4,00
Telenn Arvor, gant A. Brizeux ..... diviet
Komzoù Bev, gant Maodez Glanndour 11,00
Evidon va Unan, gant Ronan Huon ..... (war Alfama) 4,65
(war Rives) 6,50
Chal ha Dichal, gant Roperzh ar Mason ..... diviet
Barzhaz Breiz, gant Ronan Huon 14,70

LEVRIOU BUGALE

Buhez Lommig, gant Haas-Drezen (skeudennaouet) 3,50
Alanig an Tri Roue, gant Roparz Hemon 4,00
Bisouzig kazh an Tevenn, gant Abeozen 1,50
Ali Baba (tr. gant J. Konan) 1,80
Tour ar Bleiz, gant P. Feval (tr. P. Denez) 1,00
Merc'hig ar Rozenn ..... diviet
Paotr e varv glas ..... diviet
Robinson Kruzo, gant De Foë (skeudannaouet) 1,50
Ar C'hemener Bihan Kalonek (skeudennaouet) 1,50
Luduenn, gant Perrault (skeudennaouet) 1,50
Kabellig ruz, gant Perrault (skeudennaouet) 1,50
Gwenn-erc'h hag ar Seizh Korrig (skeudennaouet) 1,50
Gaovan hag an Den Gwer, gant Roparz Hemon 0,70
Istor Meudig (skeudennaouet) 1,50
Ar Goantenn e Koad ar C'housk (skeudennaouet) 1,50
Ar C'hazh gant heuzoù ler (skeudennaouet) 1,50
Kistinenn (skeudennaouet) 2,00
Gwennig ha Gwenola (skeudennaouet) 2,00
Lenn a ran, I 1,00
Mojennoù La Fontaine (skeudennaouet) 2,00
Kroc'hen Azen (skeudennaouet) 2,00
Ar C'havr hag he givri bihan 2,00

GOUIZIEGEZH

Yezhadur Bras, gant Kervella (473 p.) 9,00
Yezhadur berr ar C'hembraeg, gant Abeozen 2,50
Geriadur Istorel, gant Roparz Hemon 10,00
Notennoù diwar-benn ar Gelted, gant Mordiern ha Vallée 8,00
Traoiennoù ha kaniennoù mor 2,00
Istor al Lennegezh, gant Abeozen 8,50
Sketla Segobrani ..... diviet

A BEP SEURT

Trema an heol o sevel, gant Kaba	**2,50**
Marvailhoù Loened, gant Abeozen	**2,50**
Levr an Amprevaned, gant Kerverziou	**0,60**
Korf an Den, gant Per Denez	**1,00**
Istor ar Bed II, gant Meven Mordiern	**2,00**
Arnodenn an Trec'h	diviet
Archives de l'Institut Celtique (1, 2, 3), pep skouerenn ..	**2,00**

Lakaat 10 % ouzhpenn evit ar mizoù kas

P. BODENAN

Verger Saint-Yves, Stang ar C'hoad

KERFEUNTEUN - QUIMPER

C. C. P. 212 23 Rennes

Ti-Moulerezh «AR SKREV» - Bali ar Marichal de-Lattre-de-Tassigny - AR BAOL
Diskleriet hervez lezenn : 2[1] trimiziad 1962 - Niverenn er voulerez : 20584
Ar merour : P. AR BIHAN

DASTUMAD «SKOL»

RUMMAD KOZH - Niv. :

		L. N.
1	: **Ar C'hembraeg e skolioù Kembre**	2
2	: **Kelennadur ar Frizeg**	2
3	: **Douaroniezh Vreizh,** gant A. GUILCHER	7
4	: **300 Divinadell** (diviet)	
5	: **Rimadelloù hag Unangomzoù**	2
6	: **Kudennoù ar Skolioù er Slesvig**	2

RUMMAD NEVEZ - Niv. :

1	: **Skol Sant Erwan** (diviet)	
2	: **Nedeleg en Breizh** (4 fezh-c'hoari gant Jarl PRIEL)	3,50
3	: **Danevelloù diwar-benn ar Bleun-Brug ha Skol Sant Erwan** (diviet)	
4	: **Kontadennoù Kozh ha Nevez** (ul levr klok da gelenn ar yezh er gêr hag er skol)	6
5	: **Danevelloù a bep seurt**	2
6	: **Daou Vloavezhiad e Skol Sant Erwan**	2
7/8	: **Krennlavarioù,** gant F. KERVELLA	6
9	: **Kanaouennoù Santel ha Komplidoù ar Sul** gant Maodez Glanndour	4
10	: **Ar C'hembraeg hag ar Skol**	4
11	: **Face au Problème de la Culture dans la Bretagne d'aujourd'hui**	3
12	: **Ar Brezhoneg er Skol**	2,50
13/14	: AL LENNEGEZH VREZHONEK DRE AN TESTENNOU (levrenn gentañ)	8
15	: **Prizoniad ar C'haokaz,** gant TOLSTOI	3
16	: « **Breizh hag ar Bed** », un dastumad pennadoù-kelaouenn gant H. KONAN	4
17/18	: AL LENNEGEZH VREZHONEK DRE AN TESTENNOU (eil levrenn)	8

Lakaat 10 % ouzhpenn evit ar mizoù kas

E GWERZH E TI « SKOL » hepken

Ar bladenn hirbad : « RIMADELLOU HA KANAOUENNOU EVIT AR VUGALE », 33 tro, 30 cm, 20 lur nevez gant ar mizoù-post hag an destenn skrivet.

Dastumad WANIG HA WENIG 1961 dindan ur golo moulet : 2,00 lur nevez hepken.

Koumanant-bloaz da WANIG HA WENIG, 4 niverenn : 2,00 lur nevez hepken.

K. R. P. : Revue *SKOL, Plouézec* - 1911 06 Rennes
Journal *W & W, Plouézec* - 1705 96 Rennes

AL LIAMM - TIR NA N-OG

Kelc'hgelaouenn daouviziek

Koumanant - bloaz :

war baper boutin, **15 NF**

war baper kaer, **20 NF**

Rener : **Ronan HUON**

« Gwaremm ar Groaz »

2, Venelle Poulbriquen - BREST

Merour : **P. LE BIHAN**

6, Domaine des Hocquettes

SURESNES (Seine)

C. C. P. 5349-06 Paris

E Breizh-Veur kas an arc'hant da :

Lili THOMAS

Flat 5, 19 South Marine Terrace

ABERYSTWYTH - Wales

"IMPRIMERIE LA MOUETTE"

LA BAULE